

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 31.

Lördagen den 9 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 260, angående anslag till låneunderstöd åt vissa egnahemsägare i Göteborgs och Bohus län;

nr 262, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; och

nr 263, angående fortsatt statlig exportkreditgaranti.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet *Möller*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wohlins interpellation angående den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens medgivande har dess ledamot herr Wohlin till mig riktat följande tre frågor: *Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.*

1. Har herr statsrådet för avsikt att underställa något eller några av befolkningskommissionens i interpellationen berörda betänkanden, respektive det av de s. k. barnpensioneringssakkunniga avgivna betänkanudet, innevarande riksdags prövning?

2. Om så icke är fallet, vilka äro orsakerna härtill och är det för herr statsrådet möjligt att åtminstone preliminärt angiva sin ståndpunkt till kommissionens ifrågavarande förslag ävensom göra några uttalanden med avseende å den fortsatta beredningen av samma förslag?

3. Därest herr statsrådet, fränsett möjligen förefintlig avsikt att göra vissa ändringar och jämkningar i samma förslag, eventuellt ställer sig välvillig till förslagens allmänna riktlinjer och tänker sig möjligheten av deras framläggande i propositioner till nästa års riksdag, huru betraktar herr statsrådet under dessa förutsättningar frågan om finansieringen av de föreslagna åtgärderna — i den mån dessa äro av natur att påkalla ökade statsutgifter — och kan herr statsrådet i frågans nuvarande läge angiva sin preliminära uppfattning till den av befolkningskommissionen föreslagna finansieringsmetoden med avseende å utgifterna för moderskapspenning och mödrahjälp samt den s. k. änkebarnpensioneringen genom ett mera fullständigt ianspråktagande i en eller annan form av den större skattekraften hos ogifta personer samt gifta barnlösa personer i förhållande till gifta personer med större försörjningsberda för barn i motsvarande inkomstlägen?

När jag går att besvara interpellantens första fråga, vill jag inledningsvis erinra därom, att befolkningskommissionen avgivit tre betänkanden, ett avseende förlossningsvården och barnmorskeväsendet, ett om plannässigt sparande och bosättningslån samt ett om moderskapspenning och mödrahjälp.

Det första inkom till departementet den 20 december 1935. Remisstiden be-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

stämdes, emedan jul- och nyårshelg inföll i dess början, till sex veckor, i vissa fall till åtta. Det andra avlämnades den 31 december. Remisstiden bestämdes till en månad. Det tredje avlämnades den 20 januari 1936 och remisstiden bestämdes likaledes till en månad. Trots de njugett tillmätta remisstiderna, över vilka missnöje rätt allmänt yppades, kunde alltså *först under senare hälften av februari* myndigheternas yttranden vara att förvänta.

Remisstiderna hade utmätts uteslutande med hänsyn till min önskan att ärendena skulle kunna underställas 1936 års riksdag. De sista yttrandena om förlossningsvården inkommo den 27 februari, om sparandet och bosättningslånen den 19 februari och om mödrahjälpen den 16 mars 1936.

Till nu åsyftade reformkomplex vill jag i likhet med interpellanten ytterligare hänföra frågan om vidgade samhällseliga hjälpåtgärder beträffande barn till änkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. Förslag härutinnan har, såsom interpellanten erinrat, utarbetats av särskilda sakkunniga, vilkas betänkande överlämnades till socialdepartementet den 11 februari 1936. Detta betänkande, vid vars utarbetande ingående samarbete ägt rum med befolkningskommissionen, gjordes omedelbart till föremål för remiss, därvid jämväl kommissionen hördes. *Remisstiden utgick i vissa fall den 20 mars, i andra fall den 1 respektive 10 april 1936.* Befolkningskommissionens tillstyrkande yttrande inkom redan den 13 februari.

Härutöver anser jag mig ytterligare böra framhålla, att de föreslagna åtgärderna från kommissionens sida förutsatts i väsentlig utsträckning finansierade enligt en särskild plan, vilken av kommissionen utvecklats i ett till finansdepartementet avgivet betänkande som avlämnats den 31 december 1935 och redan samma dag remitterades. Vad förlossningsvården angår, åsyftade emellertid kommissionsförslaget, att medel skulle beredas å budgeten i vanlig ordning, varom ock anmälan med angivande av sannolikt belopp från kommissionens sida gjorts i slutet av år 1935. Vid denna tidpunkt hade emellertid departementets anslagsfrågor redan slutgiltigt prövats, varför jag efter samråd med finansministern, fann mig ur stånd att bereda utrymme för den förhållandevis betydande anslagsökning, som ett upptagande av förslaget i budgeten för budgetåret 1936 gjorde ofrånkomlig, även om tillämpningen av reformen fastställdes till 1 januari 1937. Jag hyste likväl förhoppning om att genom proposition till innevarande års riksdag sätta riksdagen i tillfälle att pröva vissa huvudgrunder för nyordningen, ehuru densamma kunde bringas till tillämpning först med budgetåret 1937/1938. Tillika övervägde jag att föreslå Kongl. Maj:t att förelägga innevarande års riksdag propositioner i de betydelsefulla delar av kommissionens reformförslag, som avsetts finansierade enligt särskild plan. Den inom finansdepartementet verkställda närmare prövningen av den ifrågakvarande planen bibragte dock finansministern den bestämda uppfattningen, att befolkningskommissionens förslag till finansiering icke kunde förverkligas, till vilken uppfattning jag anslutit mig. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

Eftersom den särskilda finansieringsplanen sålunda icke kunde prövas av innevarande års riksdag och alltså sammanhanget mellan befolkningskommissionens finansierings- och socialpolitiska förslag icke kunde upprätthållas samt då det jämväl, enligt vad jag ovan anfört, låg utanför de praktiska möjligheternas område att på de få dagar, som före propositionstidens utgång stode till förfogande, kunna inom departementet medhinna utarbetande av propositioner i de olika ämnena, fann jag mig nödsakad att avstå från att förelägga innevarande riksdag förslagen. Jag ansåg mig nämligen icke grundlagsenligt kunna hos riksdagen *efter* propositionstidens utgång påkalla upp-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.

(Forts.)

märksamhet för ärenden, vilka ur den praktiska tillämpningens synpunkt sannolikt med lika stor fördel kunde föreläggas en följande riksdag.

Därmed torde interpellantens första och delvis även den andra frågan vara besvarad.

Denna redogörelse klarlägger de omständigheter, som omöjliggjort regeringsförslag i ovan angivna ämnen till innevarande års riksdag trots det med erkännansvärd snabbhet av befolkningskommissionen bedrivna utredningsarbetet. Jag övergår nu till frågan om min och regeringens allmänna inställning i sak till de åtgärder, som innefattas i de föreliggande förslagen.

Jag torde därvid till en början få i korthet erinra om det läge, som förelåg, då befolkningskommissionen tillkom. I olika motioner inom båda kamrarna uppdrogs utförliga riktlinjer för befolkningspolitiska åtgärder av stor räckvidd. Sålunda påyrkades i motionerna nr 1 av herr J. B. Johansson m. fl. i första och herr Lindman m. fl. i andra kammaren vid sidan av skattetekniska reformer och upplysningsverksamhet, en »familjevårdande socialpolitik». Motionärerna påkallade bland annat ändring i bidragsgrunderna för moderskapsförsäkringen, förbättring av moderskapsunderstöden, reform av förlossningsvården och sparverksamhet för det egna hemmet samt deklarerade sympatier för tanken att »i vissa fall utbryta barnförsörjningen ur den allmänna fattigvården». Motionären herr Lindman berörde i ett anförande vid frågans behandling i andra kammaren särskilt denna senare fråga och hävdade därvid, »att vi måste, när vi besluta om våra utgifter, se till att vi ha resurser att utöva en familjevårdande politik, sådan som den, vilken skisserats i motionen nr 1 vid årets riksdag».

En likartad tankegång möter i de motioner, som avgivits av herr Jacobsson m. fl. samt av herr Elof Andersson m. fl. och herr Andersson i Rasjön m. fl. I den av herr Jacobsson m. fl. i andra kammaren avgivna motionen betonades sålunda den synnerliga betydelsen av ekonomisk trygghet och av försörjningsproblemet, överhuvud taget, samtidigt som det fastslogs, att »målet bör vara att i stor utsträckning minska kostnaden för uppfödande av barn och detta i alla klasser och samhällsskikt». Jämväl i de av herr Elof Andersson m. fl. i första kammaren och av herr Andersson i Rasjön m. fl. i andra kammaren väckta motionerna hävdades, att de ekonomiska uppoffringarna för barnens fostran borde fördelas jämnare än som nu är fallet. Tillika underströks vikten av att »den ordinarie socialpolitiken» toges »i befolkningspolitikens tjänst», därvid uppmärksamheten särskilt riktades på betydelsen av den sociala omvårdnaden av mödrarna.

I sin hemställan till Kungl. Maj:t om den utredning, som genom beslut den 17 maj 1935 kom till stånd, erinrade riksdagen bland annat om de i motionerna framkomna uppslagen, av vilka många betecknades såsom synnerligen beaktansvärda och förtjänta av en ingående granskning.

Vid min prövning av riksdagens ifrågavarande framställning hade jag tillfredsställelsen kunna konstatera, att den allmänt socialpolitiska bakgrund, mot vilken motionärer, utskott och riksdag önskade befolkningsfrågan bedömd helt sammanföll med den, som jag för egen del velat anlägga. I det anförande, vari jag inför Kungl. Maj:t motiverade min hemställan om bemyndigande att utse befolkningskommissionen, betonade jag i anslutning härtill, att socialpolitiska ingripanden av stor räckvidd i syfte att skapa ekonomisk trygghet och förbättrade materiella villkor vore ofrånkomliga. Därest möjlighet skall kunna beredas, fortsatte jag, för en ökad familjebildning och vägen för barnens fostran kunna jämnas, har man att undersöka olika utvägar för att uppnå en ordning, enligt vilken barnen icke i samma grad som nu bliva en tyngande

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

ekonomisk börda för föräldrarna. De socialpolitiska åtgärderna måste därför enligt min mening ha den innebörden, att de nedbringa de enskilda familjernas merkostnader för uppfödning, fostran och vård av barn. Jag underströk tillika, att de gynnsammare uppväxtvillkor för barnen och de unga, som därigenom kunna åstadkommas, jämväl voro påkallade med hänsyn till ett bättre tillvaratagande av folkmaterialet.

Som ett huvudsakligt önskemål vid den föreslagna utredningen angav jag, att densamma bedreves med skyndsamhet och i etapper samt snabbt ledde till praktiska resultat.

De av kommissionen redan avgivna förslagen i fråga om förlossningsvården, bosättningslån och mödrahjälp, ävensom det av särskilda sakkunniga under samarbete med kommissionen avgivna förslaget angående understöd åt änkors och vissa invaliders samt föräldralösa barn, beröra *samtliga* uppgifter, som vid kommissionens tillsättande betecknats såsom särskilt angelägna. Jämväl gäller det, att de ifrågavarande reformförslagen måste sägas intaga ett framskjutet rum i all positivt socialt betonad befolkningspolitik.

Jag beklagar livligt, att trots alla ansträngningar från såväl kommissionens som departementets sida tekniska möjligheter icke förelegat att underställa årets riksdag propositioner i de nämnda ämnena.

Av vad jag redan anfört framgår, att jag i princip — liksom övriga medlemmar av regeringen — betraktar de socialpolitiska åtgärder, som innefattas i de ifrågavarande förslagen såsom i hög grad angelägna och att regeringen följaktligen anser det såsom en mycket trängande uppgift, att positiva förslag i desamma bliva föremål för riksdagens prövning utan ytterligare dröjsmål. Jag tillmötesgår under sådana omständigheter gärna interpellantens önskan att i korthet angiva den preliminära ståndpunkt, till vilken jag kommit vid prövningen av förslagen och de över desamma avgivna remissyttrandena. Det torde vara överflödigt att betona att regeringen ännu icke varit i tillfälle att annat än principiellt och i huvudsak taga ställning till de skilda reformförslagen.

Vad till en början angår förslaget om *planmässigt sparande* och *statliga bosättningslån*, har bostadsproduktionssakkunniga i förstnämnda del avgivit ett förslag, vilket varit föremål för särskild remiss och som befolkningskommissionen haft att taga i övervägande vid fullgörandet av det kommissionen meddelade uppdraget. Jag delar kommissionens och flertalet hörda myndigheters mening, att sparverksamheten icke lämpligen organiseras efter den av nämnda sakkunniga framlagda planen.

Kommissionen har i stället utarbetat ett nytt förslag, som bygger på frivillig sparverksamhet, bedriven genom postsparbanken och de enskilda sparbankerna. Sparverksamheten skulle från de nämnda penninginrättningarnas sida främjas, förutom genom biträde vid organisationen, också genom medgivande av en högre räntesats för kapital, som insattes enligt avtalad sparplan. Detta skulle gälla belopp intill 3,000 kronor. I syfte att utbreda kännedomen om och intresset för planmässigt sparande föreslås, att av de särskilda sparbankerna och postsparbanken skall bedrivas en gemensam propaganda under lämpliga former.

Såsom bidrag till kostnaderna för denna propaganda skulle staten för budgetåret 1936/1937 lämna ett anslag av 25,000 kronor och för efterföljande budgetår 50,000 kronor.

Beträffande därefter förslaget om statliga bosättningslån må anföras följande.

Bosättningslån skulle kunna beviljas äkta makar i samband med äkten-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.

(Forts.)

skaps ingående. Lånet skulle hava till ändamål att lämna tillgång till *inköp av möbler och andra bosättningsföremål* eller att *underlätta förvärv av eget hem* eller *igångsättande av rörelse* eller att tillgodose annat därmed jämförbart ändamål. Lånebeloppet har ansetts icke böra i vanliga fall överstiga 1,000 kronor och skulle överhuvud icke kunna överstiga 1,300 kronor eller understiga 300 kronor. Bosättningslån skulle slutamorteras under högst sex, normalt fyra år samt förräntas efter fast räntefot, icke understigande medelräntan för statens upplåning, mot obligationer under budgetåret närmast före det, varunder lånet beviljats. Säkerhet för lån skulle icke fordras i vidare mån än att makarna skola ikläda sig solidarisk betalningsskyldighet.

Vad angår organisationen av utlåningsrörelsen, innebär kommissionsförslaget, att den av kommissionen i annat sammanhang förordade statens familje- och barnanämnd, skulle besluta i låneärenden, medan utbetalningen av lån m. m. skulle handhas av generalpoststyrelsen. Den centrala slutliga prövningen förutsättes emellertid föregås av utredning genom ordsombud, normalt i stad ordföranden i drätselkammaren och på landet ordföranden i kommunalnämnden eller municipalnämnden.

Finansieringen av låneverksamheten föreslår kommissionen skola ske genom inrättande av en statlig lånefond, benämnd statens bosättningslånefond. Då utlåningsräntan icke skulle understiga statens upplåningsränta, har fonden föreslagits helt skola utgå av lånemedel. Däremot hava avskrivningar och administrationskostnader ansetts böra täckas av skattemedel. Kommissionen har icke ingått på några beräkningar av det framtida anslagsbehovet men betonat, att man bör framgå med försiktighet och åtminstone för de närmaste åren förutsätta jämförelsevis begränsade låneanspråk. För budgetåret 1936/1937 tänkte sig kommissionen, att fonden skulle tillföras ett kapital av 3 miljoner kronor.

Det av kommissionen framlagda förslaget torde få anses erbjuda en hållbar grund för positiva åtgärder i såväl den ena som den andra av här avhandlade frågor. Det synes motiverat, att staten, vid sidan av de enskilda sparbankerna, genom postsparbanken deltar i den planerade sparverksamheten. Beträffande bosättningslåneverksamheten synas mig likaledes kommissionens riktlinjer i huvudsak kunna godtagas. Jag har dock funnit mig böra överväga någon jämkning nedåt av lånebeloppens maximum, exempelvis till 1,000 kronor, i samband med att deras uppgift begränsas till att avse kostnaderna för bosättning. Likaledes lära skäl få anses föreligga att påkalla en förenkling av administrationen med anlitan av länsorgan i stället för den av kommissionen föreslagna centrala nämnden. På detta sätt torde ökad snabbhet kunna uppnås vid lånens beviljande och för övrigt en realprövning väsentligen underlättas. För ändamålet bör i enlighet med förslaget en statens bosättningslånefond inrättas och med såsom kapital för fonden anvisas å riksstaten för budgetåret 1937/1938.

Beträffande *förlossningsvården och vad därmed äger sammanhang* torde jag få erinra, att förslag berörande hithörande frågor tidigare förelegat dels från statens sjukvårdskommitté, dels från medicinalstyrelsen, som den 4 april 1935 avgivit utredning angående förebyggande mödra- och barnavård. Sistnämnda utredning överlämnade jag den 3 juni 1935 till kommissionen för att tagas under överbäggande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Det av kommissionen framlagda förslaget bygger på den grundsatsen, att det allmänna bör helt övertaga normalkostnaderna för förlossningsvården, häri inbegripet icke blott själva förlossningen, utan även den s. k. förvården av den gravida kvinnan. Kommissionen förordar i enlighet härmed statsbidrag

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

till utbyggande genom landstingens och icke landstingsstädernas försorg av dels barnbördsavdelningar vid lasarett och därmed jämförliga sjukvårdsinrättningar, dels — såsom komplement till dessa avdelningar — ett antal förlossningsanstalter av för landsbygden avpassad enklare typ, benämnda förlossningshem och förlossningsrum hos barnmorska. Vidare föreslås, att visst statsbidrag skall utgå till driftkostnaderna vad angår kvinnor, som förlösas å allmän sal vid avdelning eller anstalt av nyssnämnda slag. Under vissa villkor skulle driftbidrag kunna utgå jämväl till enskilt förlossningshem. De kvinnor, som komma att bli förlösta i hemmen, skulle åtnjuta kostnadsfri hjälp av barnmorska. I detta syfte föreslås en omläggning av distriktsbarnmorskeorganisationen förbunden med en lönereglering för befattningshavarna i fråga. I samband därmed skulle statens bidrag ökas till att avse distriktsbarnmorskornas hela kontanta avlöning. Landstingen och icke landstingsstäder skulle såsom huvudmän åtaga sig att svara för bostad och möblering jämte vissa andra kostnader. Primärkommunerna i övrigt skulle helt befrias från dem nu åliggande förpliktelser.

Vidare torde böra uppmärksammas, att kommissionsförslaget förutsätter ett nära samarbete mellan den öppna och den slutna barnbördsvården.

Slutligen gäller, att kommissionen föreslår åtgärder från det allmännas sida för att uppnå en förebyggande mödra- och barnavård på grundvalen av i huvudsak den plan, som av medicinalstyrelsen framlagts. Dessa åtgärder skulle i stort sett avse inrättandet, med bidrag av statsmedel, av rådgivningsställen för väntande mödrar och deras späda barn, mödra- och barnavårdscentraler i tätbebyggda orter, samt mödra- och barnavårdsstationer för landsbygden. En viktig del i centralens, respektive vårdstationens verksamhet skulle utgöras av hembesök av till centralen eller vårdstationen anknuten barnmorska eller distriktssköterska.

I förslaget ingår ock en omläggning av den nuvarande barnmörkeutbildningen.

Det föreliggande förslaget drager ganska avsevärda kostnader för staten. För budgetåret 1936/1937, under vilket omorganisationen av barnmorskeväsendet skulle träda i kraft den 1 januari 1937, beräknas de sammanlagda kostnaderna till 2,850,000 kronor, vilket innebär en ökning i jämförelse med de i årets statsverksproposition upptagna å omkring 2,500,000 kronor. Kostnaderna komma för följande budgetår att ytterligare stiga och beräknas approximativt efter tio år belöpa sig till mellan 4 och 5 miljoner kronor. Härvid är emellertid att märka, att de nämnda kostnaderna till en ej obetydlig del innebära en överflyttning av utgifter från landstingen och primärkommunerna till statsverket. Dylika utgifter kunna uppskattas till omkring 1.200,000 kronor.

Kommissionens ifrågavarande förslag, vilket i likhet med de övriga är enhälligt, har i stort sett vunnit allmänt understöd vid remissbehandlingen. I väsentliga avseenden synes mig detsamma kunna läggas till grund för framställning till riksdagen. Vid den departementala beredningen ha i vissa punkter kompletteringar befunnits erforderliga eller önskvärda, framförallt i syfte att underlätta den praktiska tillämpningen. Detta gäller särskilt formerna för samarbetet mellan den öppna och den slutna barnbördsvården samt frågan om den öppna vårdens organisation. Jag delar kommissionens principiella uppfattning, att den öppna barnbördsvården bör vara fri samt kombinerad med för- och eftervård. Likaledes är jag övertygad om önskvärheten av att den slutna barnbördsvården utvidgas i de delar av landet, där nu tillgängliga vårdplatser icke kunna anses tillfyllest. I den mån så erfordras, bör staten genom byggnadsbidrag främja sjukhusens och sjukstugornas utbyggande för tillgodo-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.

(Forts.)

seende av nu ifrågavarande vårdbehov. Välbetänkt synes mig också vara, att genom statliga driftbidrag till landstingen och sammanslutningar utan vinstsyfte förbilliga den slutna barnbördsvården för den enskilde. I fråga om distriktsbarnmorskeorganisationen ansluter jag mig till kommissionens åsikt, att det primärkommunala intresset bör avkopplas och att landstingen och städerna utanför landsting med kraftigt stöd av staten böra svara för organisationen. Åtgärder synas mig påkallade för att snarast möjligt uppnå, att distriktsbarnmorskeorganisationen stabiliseras och avväges efter de beräknliga framtida förhållandena, vadan i detta syfte vissa jämkningar i förslaget detaljer torde böra vidtagas.

Jag övergår så till förslaget om *moderskapspenning och mödrahjälp*.

I förstnämnda avseende gäller, att kommissionen föreslagit upphävande av det nuvarande systemet för hithörande hjälpverksamhets bedrivande, alltså såväl av sjukkassornas skyldighet att meddela moderskapshjälp samt rätt att för sådant ändamål åtnjuta statsbidrag, som av moderskapsunderstödet i dess nuvarande form. I stället går kommissionen en annan väg för att ernå en lösning av de nu otillfredsställande förhållandena. Då obligatorisk moderskapsförsäkring icke funnits innebära en godtagbar lösning, så länge sjukförsäkringen är allenast frivillig, har kommissionen stannat vid att förorda en sådan anordning, att barnaföderskorna skola äga uppbära ett i likhet med moderskapsunderstödet direkt av statsmedel utgående bidrag till täckande av de med barnsörden förenade kostnaderna, förslagsvis benämnt moderskapspenning.

Ehuru befolkningskommissionen beräknar en barnaföderskas genomsnittliga särskilda kostnader i sammanhang med barnsörd till omkring 100 kronor, anser kommissionen det av statsfinansiella skäl icke möjligt att för närvarande föreslå högre belopp för moderskapspenningen än 75 kronor, vilket i varje fall skulle täcka större delen av kostnaderna. Jag skall här icke ingå på förslaget i förut berörda del i vidare mån än att jag nämner, att moderskapspenningen skulle principiellt tillkomma alla barnaföderskor utan behovsprövning.

Mödrahjälpen, som tänkts skola komma till användning för kvinnor, vilka i samband med barnsörden befinna sig i särskilt nödläge, har föreslagits till högst 300 kronor. Denna hjälpform göres beroende av en behovsprövning och jämväl i övrigt av en ingående undersökning av föreliggande omständigheter. Hjälpen skulle kunna lämnas antingen såsom direkt bidrag eller ock såsom lån. Mödrahjälpen skall icke ha fattigvårds karaktär, och kommissionen har ansett det böra så ordnas, att den icke skall kunna utgå samtidigt med fattigvård, utan under den tid, densamma utgår, täcka kvinnans *hela* understödsbehov.

Vidkommande organisationen av de nämnda hjälpformerna har kommissionen tänkt sig, att denna skulle handhavas av ett centralt organ, den redan i annat sammanhang omnämnda statens familje- och barnanämnd, vilken skulle bestå av fem av Kungl. Maj:t för tre år förordnade ledamöter, därav minst två kvinnor. Denna nämnd skulle hava till uppgift att såväl pröva rätten till moderskapspenning och utbetala sådan som också att besluta rörande mödrahjälpen. Som lokala organ skulle normalt barnavårdsnämnderna tjänstgöra, ehuru utredning och föredragning av hithörande ärenden skulle anförtros åt föredragande, som utses av den centrala nämnden. Såsom sådan tänkes särskilt distriktssköterska och distriktsbarnmorska tagna i anspråk.

Kostnaderna för nu ifrågavarande hjälpverksamhet uppgå givetvis till betydande belopp. Kommissionen räknar med att för moderskapspenningen skulle erfordras i runt tal 6.5 miljoner kronor. Merkostnaden i förhållande till nuvarande moderskapshjälp och moderskapsunderstöd angives till 4,400,000 kro-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

nor. I fråga om mödrahjälpen möta svårigheter att annat än rent uppskattningsvis åstadkomma en kostnadsberäkning. Kommissionen har förutsatt 10,000 hjälpta om året och ett genomsnittsvärde av den beviljade hjälpen av 200 kronor i varje fall. Man kommer med dessa utgångspunkter till en årskostnad av 2 miljoner kronor. Statens familje- och barnanämnd beräknas medföra en årskostnad av 80,000 kronor. Tilläggas bör, att kommissionen utgått från att utgifterna för moderskapspenning och mödrahjälp skola bestridas av medel, som skulle inflyta vid ett genomförande av det förslag till skatt för familjehjälp, som kommissionen framlagt i sitt betänkande angående familjeskattningen.

Även de förslag, för vilka jag nu i korthet redogjort, hava i princip funnit ett välvilligt mottagande vid remissbehandlingen. De erinringar, som framställt, hava mindre gällt saken än former och konstruktion.

För min del finner jag mig kunna acceptera såväl den tankegång, som för kommissionen varit bestämmande vid förslaget utarbetande, som ock i stora delar den allmänna planläggningen. Av vad som vid remissbehandlingen anförts har jag emellertid blivit övertygad därom, att den moderskapspenning, som skulle träda i stället för det nuvarande moderskapsunderstödet, alltjämt bör organisatoriskt anslutas till sjukkassorna, en anordning som för övrigt icke torde ha varit kommissionen främmande. Jämväl skulle sjukkassorna fortsättningsvis bereda sina kvinnliga medlemmar moderskapshjälp med statsbidrag. Förutom de starka sakliga motiv, som tala för ett bibehållande av nuvarande ordning härutinnan, synas mig avgjorda praktiska fördelar därigenom uppnås. Jag har överhuvud stått tvivlande inför möjligheterna för den föreslagna centrala nämnden att på ett tillfredsställande sätt och med erforderlig snabbhet handlägga de 80 å 90,000 utanordningar av moderskapspenning, som skulle ifrågakomma. Vidare finner jag tveksamt, om icke en inkomstgräns, ehuru avsevärt högre än den nu stadgade, alltjämt bör upprätthållas för hjälpens utgående. Den föreslagna extraordinära mödrahjälpen, avsedd för kvinnor i nödläge, finner jag innebära ett gott uppslag, förvisso förtjänt att omedelbart komma till förverkligande. De betänkligheter, som jag redan tillkännagivit rörande lämpligheten av en centralisering av bosättningslåneverksamheten, synas mig emellertid kunna med än större styrka göras gällande gentemot kommissionens planläggning av nu förevarande organisation. Enligt min mening bör handhavandet av verksamheten decentraliseras samt barnavårdsnämnder och länsnämnder med fördel kunna anförtros att utreda, respektive besluta i frågor angående denna hjälpverksamhet. I motsatt fall lär man nödgas befara, att hjälpen icke i rätt tid kommer den behövande tillgodo. Man måste komma ihåg, att man här har att räkna med minst tiotusen ansökningar årligen från landets skilda delar, vilka förutsätta ingående behovsprövning; en central prövning, som skulle göra skäl för namnet, skulle kunna äventyra utanordning av denna mödrahjälp i så god tid, att det avsedda syftet kunde nås.

Vad slutligen angår *förslaget om bidrag åt barn till änkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn*, innebär detta, att bidrag skola utgå till änkor och vissa invalider med belopp, som avvägs i relation till medeltalet av nu utgående månatliga fattigvårdsunderstöd. För änka och ett barn skulle bidraget utgöra högst 240 kronor för år, vilket belopp, om dyrortsgradering införes, skulle ökas till högst 300 kronor i dyrortsgrupp 2 och till högst 360 kronor i dyrortsgrupp 3. För andra och tredje barnet skulle detta belopp ökas med 180, 225 och 270 kronor i de olika ortsgrupperna; för varje följande barn med 120, 150 och 180 kronor. Därjämte är att uppmärksamma, att under de två

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.

(Forts.)

första åren av barnets levnad ett årligt tilläggsbelopp av 60 kronor skulle utgå. Härvid föreslås emellertid reduktioner inträda på grund av inkomsten, på vilka jag här ej skall närmare ingå.

För föräldralösa behövande barn föreslås ett bidrag å 300 kronor, eventuellt förhöjt i dyrortsgrupp 2 till 360 kronor och i dyrortsgrupp 3 till 420 kronor.

Barnbidrag skulle utgå till och med den månad, under vilken barnet fyller 16 år.

Verksamheten föreslås organiserad i anslutning till folkpensioneringen och skulle handhavas av pensionsnämnderna såsom lokala organ och pensionsstyrelsen såsom central prövningsinstans.

Kostnaderna förutsättas delade mellan stat och kommun på sådant sätt, att staten gäldar $\frac{3}{4}$ och kommunen $\frac{1}{4}$. De sakkunniga hava lämnat alternativa beräkningar av de med reformen förenade kostnaderna, därvid enligt det ena alternativet samtliga inkomstgränser äro 150 kronor högre än i det andra. Det dyrare alternativet har beräknats utan dyrortsgradering till 15.8 miljoner kronor, det andra till 15.2 miljoner kronor. Dyrortsgradering öka kostnaderna för båda alternativen med 1.8 miljoner kronor. Hela kostnaden för reformens genomförande belöper sig alltså till 17 å 18 miljoner kronor. Härav skulle 11.5 å 13 miljoner kronor falla på staten. Med hänsyn till nuvarande kostnader för barntillägg 1937/1938, 2.2 miljoner kronor, uppskattas kostnadsökningen till lägst 9.2, högst 11.0 miljoner kronor. Även nu angivna kostnader skulle enligt kommissionens mening gäldas av medel, som inflyta genom den särskilda beskattningen.

Åtgärder av den innebörd, som barnpensioneringssakkunniga under tillstyrkan av befolkningskommissionen föreslagit, betraktar jag såsom särdeles trängande. Det föreliggande förslaget synes mig i det stora hela väl avvägt, och regeringen är för sin del beredd att medverka till en reform efter i huvudsak de uppdragna linjerna.

I anslutning till den mening i sak, som jag nu tillkännagivit, har jag gått i författning om att förbereda framställningar till 1937 års riksdag, avseende såväl förlossningsvården och mödrahjälpen som bosättningslån. Detta arbete har fortskridit så långt, att proposition i sistnämnda fråga från departementets sida i väsentliga avseenden slutgranskats. Vad angår moderskapspenningen och mödrahjälpen, har inom departementet en överarbetning verkställts, och ett propositionsförslag föreligger i stora delar i korrektur enligt de linjer jag nyss i korthet antytt. Enahanda är förhållandet beträffande frågan om förlossningsvården, ehuru vissa kompletterande uppgifter från medicinalstyrelsen ännu icke kommit departementet tillhanda. Vad slutligen angår de s. k. änkebarnunderstöden, har flertalet remissyttranden ingått, och ärendet befinner sig under handläggning. Jag hyser förhoppningar om att beredningen skall kunna slutföras i sådan tid, att riktlinjer för propositionsarbetet även i denna fråga inom kort skola kunna uppdragas.

Med den positiva ståndpunkt jag sålunda intagit, har jag att ingå på interpellantens sista fråga, avseende finansieringen av de merkostnader till ett belopp snarare över- än understigande 20 miljoner kronor, som de nämnda reformförslagen skulle medföra. Enligt kommissionens förslag skulle för detta ändamål i främsta rummet stå till förfogande cirka 15 miljoner kronor, som skulle inflyta genom den föreslagna särskilda skatten för familjehjälp.

Sistnämnda förslag har varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning i samband med förslaget till omläggning av den statliga inkomst- och förmögenhetsbeskattningen. Finansministern har därvid uttalat å ena sidan sin principiella anslutning till den bakom förslaget liggande uppfattningen, att en

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

starkare differentiering mellan skattebetalarna med hänsyn till familjestorlek eller försörjningsplikter i övrigt är önskvärd, men å andra sidan sina tvivel på att den av kommissionen anvisade formen är den lämpliga. Han förutsätter att lösningen icke bör sökas i en fristående skatt, såsom befolkningskommissionen föreslagit, utan att såväl differentieringen med hänsyn till försörjningsplikt som den åsyftade inkomstökningen kan vinnas inom ramen av de skatteskalor, som ingå i det framlagda förslaget till nyordning av vår inkomst- och förmögenhetsbeskattning.

Då jag anslutit mig till denna av finansministern uttalade åsikt, följer därav, att jag finner erforderliga anslag för åtgärdernas finansiering böra i vanlig ordning beredas å budgeten. Jag har härvid endast att med en ringa förändring göra till mitt amiral Lindmans förut citerade yttrande, att vi måste, när vi besluta om våra utgifter i övrigt, se till att vi ha resurser att utöva en familjevårdande politik, sådan som den, vilken utformats i befolkningskommissionens och barnpensioneringssakkunnigas förslag.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag framför enligt övlig sed till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet mitt tack för det lämnade svaret på min interpellation och även för herr statsrådets vänlighet att på förhand låta mig taga del av svarets innehåll. Eftersom detta sannolikt är det enda tillfälle, då den svenska befolkningsfrågan kommer att behandlas vid innevarande riksdag, vill jag med några få ord erinra om det läge, som har inträtt med avseende å utredningen av denna fråga.

Redan för flera årtionden sedan varnade åtskilliga framstående svenska historici, statsrättslärdar och demografer för den nedgång i den svenska befolkningskurvan, som hade börjat redan i slutet av förra seklet och blivit alltmera påfallande alltefter som årtiondena gingo. Jag erinrar om Pontus Fahlbeck, Gustav Sundbärg, Herman Lundborg och andra med dem. Utvecklingen gick emellertid sin gång. Många starka krafter voro på annat håll i rörelse för att propagera för nativitetskurvans nedgång och för parollen »kärlek utan barn». Utvecklingen gick emot ett allt lägre födelsetal, så att Sverige i denna stund intager det tvivelaktiga rummet bland alla världens kulturnationer, att ha det lägsta födelsetalet. Situationen är för den gamla svenska folkstammen utomordentligt allvarlig. Här har under det gångna året, medan befolkningskommissionen arbetat, förekommit i landets press och i den offentliga diskussionen eljest en kampanj, som mildast sagt kan betecknas såsom uttryck för en kallsinnighet gentemot det stora problem det här gäller och som sökt att förvrida denna djupt allvarliga fråga till något mera lätt, för att icke säga lättfärdigt. Hela denna kampanj vittnar icke gott om mentaliteten inom vissa kretsar av vårt folk. De svenska statsmakterna komma nog under de följande åren att få bevittna en ytterligare nedgång i det svenska födelsetalet, och den stunden kan komma, då man inför konsekvenserna härav kan bli ställd inför ännu allvarligare överväganden än i den stund som nu är.

Så kom emellertid i föl ett uppflammande intresse för detta spörsmål i den svenska riksdagen, man kan måhända säga för första gången. I stora, icke minst från konservativt och patriotiskt håll framburna motioner fästes uppmärksamheten på vådorna av den utveckling, som pågår, och uppskisserades de stora linjerna av ett program för en familjevårdande politik, i syfte att söka, så långt överhuvud taget allmänna åtgärder förmå, leda utvecklingen på detta området in på sundare vägar. Dessa motioner resulterade i en riksdagsskrivelse, vilken i sin tur föranledde tillsättandet av befolkningskommissionen. Denna kommission fick enligt statsrådets direktiv i uppdrag att ar-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

beta skyndsamt och i etapper och att om möjligt framlägga förslag i så god tid, att de kunde föreläggas 1936 års riksdag. Kommissionen, som i alla sina förslag varit fullständigt enhällig — ehuru den som känt är innesluter personer med eljest växlande uppfattningar i samhällsfrågorna — har, på sätt herr statsrådet angivit, avlämnat vissa betänkanden av övervägande socialpolitisk natur. Detta är så mycket naturligare som de frågor, vilka först upptogs, legat i linje med riksdagens tidigare uttalanden vid skilda tillfällen eller också i vederbörande riksdagsutskotts motiveringar framhållits såsom angelägna eller i de motioner, som nyss omnämnts, framförts såsom synnerligen trängande. Nu kan man om dessa förslag i korthet säga, att intet av dem innefattar något avsteg ifrån den socialpolitik, till vilken de svenska statsmakterna i stort sett under de senare åren anslutit sig. De innebära sålunda icke några som helst revolutionära nyheter på respektive områden, men äro uppburna av en uppriktig vilja att söka effektivisera den sociala omvårdnad, som det här gäller.

Herr statsrådet har i sitt interpellationssvar haft vänligheten att rätt utförligt kommentera dessa befolkningskommissionens olika förslag och i stort sett givit dem sin principiella anslutning, varjämte herr statsrådet anfört de tekniska hinder som förelegat att framlägga dessa förslag för innevarande års riksdag. Därutöver har herr statsrådet gjort vissa randanteckningar till förslagens konkreta innehåll och ställt i utsikt, såvitt på herr statsrådet ankommer, vissa jämkningar och modifikationer närmast i de organisatoriska spörsmål, som äro inneslutna i förslagen. För herr statsrådets i stort sett välvilliga inställning till dessa befolkningskommissionens socialpolitiska förslag och allt vad dessa innesluta liksom för herr statsrådets löfte att underkasta förslagen en fortsatt departementalbehandling i syfte att få dem förberedda att föreläggas nästkommande års riksdag, framgår jag å egna och befolkningskommissionens vägnar till vår närmaste uppdragsgivare vårt värdsamma tack. Jag finner icke tillfället lämpligt att ingå på de speciella punkter, där efter vad interpellationssvaret gav vid handen meningsskiljaktigheter kunna föreligga. Det är ju uppenbart, att dagen icke lämpar sig för en sådan detaljdiskussion. Jag måste emellertid, när jag kommer till slutorden i herr statsrådets interpellationssvar, göra några erinringar, som jag anser vara på sin plats i föreliggande sammanhang.

Det är ju så, att min interpellation är riktad till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, under vilken befolkningskommissionen närmast arbetar, men de förslag på familjebeskattningsens område, som jag nu åsyftar, ha, som även herr statsrådets svar angav, handlagts, såsom naturligt är, inom finansdepartementet. För dessa förslags behandling och öde är ju helt naturligt herr statsrådet och chefen för finansdepartementet närmast ansvarig, även om hans uppfattningar delas av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet och regeringens övriga ledamöter. Oavsett den formella frågan om till vem jag bör adressera mig vill jag för min del förklara, att mot den värme och det intresse, som man inom socialdepartementet och hos dess chef mött för de socialpolitiska förslag, varom jag nyss talade, kontrasterar bjärt den kall-sinnighet och det bristande intresse, som har mött förslagen på familjebeskattningsens område från finansdepartementets och närmast från dess chefs sida. Jag kan nämligen icke under några omständigheter vara tillfreds med det lämnade interpellationssvaret i vad det gäller detta sista viktiga komplex av frågor. Här har den svenska riksdagen med utgångspunkt från en motion, som för åtskilliga år tillbaka väcktes med konservativa huvudmotionärer men under anslutning i övrigt, om jag icke missminner mig, av hela bevillnings-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

utskottet, avlåt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående utvidgade familjeavdrag i syfte att bereda familjeförsörjare med utgifter för familj och barn någon lättnad i beskattningshänseende. Denna riksdagsmotion, som dessutom var åberopad i fjolårets stora partimotioner och vars innehåll även är berört i statsrådets direktiv, har befolkningskommissionen självfallet ansett vara en av de frågor, som fortast och under det första skedet av dess arbete borde upptagas till utredning och förslag. Så har också, som kammarens ärade ledamöter veta, skett på det sätt, att i det förslag till vissa ändringar i familjebeskattningen, som kommissionen framlagt, ingå förslag om utvidgade familjeavdrag — utvidgade barnavdrag och hustruavdrag både vid den statliga och den kommunala beskattningen — varvid kommissionen jämväl hållit för ögonen, att skatteunderlaget skulle lämnas orubbat, och därvid stött sig på finansdepartementets egen sedan flera år tillbaka arbetande beredning — den med dylika spörsmål mest förtrogna beredning, som finns i landet — nämligen finansdepartementets skatteberedning, som för detta ändamål slutfört de undersökningar, med vilka den under åtskilliga år varit sysselsatt. Vad hade då hindrat herr statsrådet och chefen för finansdepartementet att i samband med den kungl. propositionen om förenhetligande och rationalisering av den statliga inkomst- och förmögenhetsbeskattningen inarbeta de av befolkningskommissionen föreslagna utvidgade familjeavdragen på statsbeskattningsens område, i samma beskattningsreform? Såvitt jag förstår, ingenting. Den omständigheten, att herr statsrådet med hänvisning till den nya kommunalskatteberedningen icke ansett sig böra upptaga motsvarande fråga med avseende å den kommunala beskattningen kan vara föremål för delade meningar. För egen del håller jag före att även här ett positivt steg varit möjligt, som skulle haft stor betydelse för hundratusentals familjer i landet, och jag betraktar det dröjsmål, som kommer att uppstå genom den nya kommunalskatteberedningens arbete som så mycket mera olägligt, som denna beredning, såsom alla veta, fått åt sig anförtrott hela spörsmålet om en rad stora kommunala förvaltningsuppgifters överflyttande till större enheter — landstingen eller staten — vilket problemkomplex är av den omfattande natur, att det sannerligen icke på många år kan vinna sin slutgiltiga lösning. Under tiden blir ingenting åtgjort med avseende å familjeavdragen.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har vidare i denna kungl. proposition nr 232 om ändringar i den statliga beskattningen visserligen förklarat sig i princip ansluta sig till den bakom befolkningskommissionens förslag om så kallad skatt för familjehjälp liggande tanken om en starkare differentiering mellan skattebetalare med hänsyn till barnantal och försörjningsplikt, men har å andra sidan uttalat sitt tvivel på att den därvid av kommissionen anvisade formen är den lämpligaste. Självfallet kan det icke tillkomma mig att yttra mig om dessa tvivel, vilka icke endast herr statsrådet hyser, utan många med honom. Men vad hade hindrat herr statsrådet att i annan form, om också icke i den av kommissionen föreslagna, inarbeta denna grundtanke — nämligen en differentiering efter familjeförhållandena vid den statliga beskattningen — i det förslag, som är förelagt innevarande riksdag till prövning? Enligt min mening hade det gått för sig, och utländska förebilder på detta område finnas i tillräckligt antal för att styrka riktigheten av denna min mening. I stället har för riksdagen framlagts en stor proposition, vari man föreslår ett samarbetande av vissa för närvarande utgående statliga skatter. Såvitt jag kan förstå, är den uraktlåtenhet, som här skett, att taga hänsyn till viktiga familjesociala synpunkter och till de av barnförsörjningsbördor hårt trängda familjeförsörjarnas berättigade intressen så betydande, att

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

denna kungl. proposition — därest icke dessa synpunkter och därav föranledda jämkningar kunna under ärendets behandling i bevillningsutskottet bli tillbörligt tillgodosedda — icke enligt min mening bör av innevarande riksdag bifallas. Jag förstår tankegången, att befolkningskommissionen icke är någon finansberedning, som har att avge förslag till täckande av de utgifter, vilka föranledas av kommissionens socialpolitiska betänkanden. Den uppfattningen är ju riktig, ty det är statsmakterna, som ha att besluta om finansieringen av sociala utgifter. Men de förslag, som kommissionen framlagt på familjebeskattningsområde, ha också en annan sida. De äro nämligen uttryck för en rättvisepincip, som icke minst för herr statsrådet och chefen för finansdepartementet och hans meningsfränder i övrigt varit vägledande, nämligen att beskattningen skall differentieras med hänsyn till skattedragarens förmåga. Det råder ju icke det minsta tvivel om att en ogift person utan skyldighet att bekosta barns vård och uppfostran har en ofantligt mycket större outnyttjad skatteförmåga än en gift person med sådan försörjningsbörd i motsvarande inkomst- och förmögenhetsvillkor. Och det är denna tanke, knäsat i den franska skattelagstiftningen och i åtskilliga andra moderna länders skattelagstiftning, som befolkningskommissionen visserligen i särskild form tagit upp, men som oavsett formen borde ha kommit till uttryck i den proposition som är förelagd riksdagen.

Vid sådant förhållande menar jag, att även om man emot mitt anförande gör den invändningen, som jag förväntar mig, att det icke råder något oupplösligt samband mellan de socialpolitiska åtgärderna och förslaget till ändringar i familjebeskattningen, så innebär likväl den ståndpunkt, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet intagit till frågan om familjebeskattningen, en så stor motgång för befolkningskommissionen redan under första stadiet av dess arbete, att den motgången måste allvarligt inverka på i varje fall min inställning till frågan om befolkningskommissionens fortsatta arbete.

Slutligen, mina herrar, vill jag endast tillägga, att jag tror, att det kan vara skäl för den svenska riksdagen liksom för vårt folk i allmänhet att med allvarlig uppmärksamhet följa den utveckling, som med all sannolikhet kommer att inträffa. Här går genom hela den västerländska världen och genom den vita rasen en utveckling i riktning mot sjunkande födelsetal, måhända också förenad med en förändrad samhällsåskådning och en ny mentalitet i människornas sinnen, som icke i allo bådär gott för framtiden. Många betydande pessimister finnas, som tala om västerlandets förestående undergång. Jag vill icke använda sådana starka ord och vill heller icke räkna mig till dessa pessimisters krets. Men ett faktum för varje med demografi förtrogen person är, att medan den vita rasens numerär stagnerar, växa de färgade raserna i storlek och styrka i utomordentlig grad, och man kan alltid ställa sig frågan, hur det en gång kommer att gå med den vita rasens supremati i världen. Inom denna ras intager den nordiska folkstammen ett förnämligt rum med en ur gammal och traditionsrikt historia och med en livskraft, som alltjämt framträder i de unga generationerna i våra dagar. Det är intet glädjande perspektiv att tänka sig, att denna nordiska folkstam, som vi tillhöra, på den statistiska kartan utgör den mörkaste fläcken, när det gäller de förhållanden, varom jag här talar. Många stora städer och många trakter på landsbygden i Sverige ha för närvarande en dödlighet, som överstiger nativiteten, och statistikern ritat på kartan för sådana ställen sitt gula kors, vilket betyder, att befolkningen där är stadd i utdöende och eventuellt endast hålles uppe genom inflyttningar från andra håll. Så långt har det ännu icke gått, om vi se på landet i dess helhet, men de gula korsen börja bli allt talrikare på rikets karta.

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

och det är ingen fråga, som får undervärderas, vad man kan göra för att i detta avseende skapa en bättre framtid.

De socialpolitiska åtgärder, som nu närmast äro på tal, betyda enligt min uppfattning mycket för att nedbringa särskilt de fattiga folklagrens utgifter och bekymmer för sina barn. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har genom sitt initiativ och genom sitt positiva svaromål på dessa punkter givit tillkänna sin förståelse för vad dessa åtgärder såsom sådana kunna få för verkningar. Jag vill likväl tillägga som min personliga mening, att även om dessa åtgärder bli förverkligade och även om åtskilligt annat i fortsättningen, såsom jag hoppas, kommer att förverkligas till förmån för familjer med barn och för lättande av den tunga, som barnens vård och uppfostran utgör, detta likväl icke är befolkningsproblemets innersta kärna, ty den kärnan ligger djupare och sammanhänger med andra frågor, alltför omfattande för att vid detta interpellationstillfälle bringas på tal i riksdagen.

Jag slutar alltså med att än en gång uttala ett tack till statsrådet och chefen för socialdepartementet, förenat med ett djupt beklagande över att kommissionens förslag rörande familjebeskattningen i ett annat departement fått det mottagande, det faktiskt fått.

Herr statsrådet **Wigforss**: Det förefaller, som om denna fråga om befolkningskommissionens förslag åtminstone i herr Wohlins ögon i främsta rummet vore en finansiell fråga. Jag tror, att det är att alldeles missuppfatta frågans karaktär. Som kammarens ledamöter veta, är befolkningskommissionens förslag, när det gäller beskattningen, av två helt skilda slag. Det ena har verkliga ett samband med befolkningsfrågan men, som jag tror, ett ganska oväsentligt samband. Det andra har icke något samband med befolkningsfrågan alls.

Den del av förslaget, som har att göra med befolkningsfrågan, är frågan om att öka de beskattningsfria avdragen för familjerna. Det är det första förslaget, som innebär, att man i stället för att ha ett Ortsavdrag, som är stort, och ett familjeavdrag, som är mindre, skulle jämna ut det så, att Orts- och familjeavdragen bleve lika stora, d. v. s. att den ogifte och den gifte utan barn skulle få något mindre avdrag än förut, under det att allt efter familjernas växande storlek avdragen skulle bli större. Jag förnekar inte alls, att detta är riktigt och rättvist. Jag förnekar inte alls, att det kan ha en viss betydelse för familjernas ekonomi. Men om någon påstår, att detta är det väsentliga i vad befolkningskommissionen kommit med, tror jag, att han mistat sinnet för alla proportioner. När nu därtill kommer, att en sådan omläggning av avdragen, om den skall ha någon betydelse, ej får inskränka sig till statsbeskattningen, utan dess väsentligaste område skulle vara kommunalbeskattningen, tror jag, att det är mycket begripligt, att vilken finansminister som helst, när en kommitté var tillsatt för att taga upp frågan om kommunalbeskattningen i hela dess vidd, skulle tveka att isolerat framföra dessa ur befolkningsynpunkt mycket oväsentliga förslag till omläggning av avdragen.

Det är den motivering, jag kan ge för att denna fråga icke isolerad upptagits till behandling. Men den sida av saken, som herr Wohlin i sitt anförande och även en del av andra kammarens ledamöter tyckas fästa den väsentliga vikten vid, är frågan om den särskilda skatt, som skulle skaffa pengar till de utgifter av socialpolitiskt slag, som socialministern har uttalat sig för och som herr Wohlin har uttryckt sin tacksamhet för. Det är uppenbart, att ett sådant förslag till en ny skatt icke i och för sig har någon be-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

tydelse för befolkningsfrågan. Den innebär ju icke en lättnad i beskattningen för någon människa i detta land. Den innebär endast, att den nya skattepolitiken icke med samma hårdhet drabbar folk med barn som andra. Den är ingenting annat än ett förslag att på visst sätt skaffa medel till vissa utgifter, och det är som sådant, såsom ett medel att skaffa pengar, det måste betraktas.

Nu har jag ej kunnat undgå att taga hänsyn till att om man i det läge, vår statliga beskattning befinner sig i, när man från riksdagen under föregående år med stor styrka begärt en förenkling av den statliga beskattningen och när en proposition var under utarbetning, där en sådan förenkling endast kunde drivas ett stycke, icke så långt framåt, samtidigt skulle komma med förslag till en ny skatt vid sidan av det andra skatteförslaget, måste därtill behövas mycket starka skäl. Det starka skäl, som måste krävas, skulle då vara, att man endast på den vägen kunde tillgodose de önskemål, befolkningskommissionen uttalat, och det övervägande, som skett inom finansdepartementet, har lett till den slutsatsen, att den väg, befolkningskommissionen föreslagit, icke är den enda möjliga, icke ens den mest lämpliga och att det därför icke finnes någon anledning att acceptera detta förslag. Förslaget innebär ju ingenting annat än att man på den redan förut bestående progressivskatten lägger en ny progressiv skatt, som medför en liten utbuktning av den kurva, man redan har, och vid denna skatt gör vissa avdrag för familjer med ett eller flera barn. Det är alldeles uppenbart, att om det bara gäller att vid en progressiv beskattning göra avdrag för familjer med ett eller flera barn, kan det lika lätt ske med enhetlig skala som i den nya skala, befolkningskommissionen kommer med. Alltså saknas det positiva skäl att gå in just för denna skatt, som skulle ligga i att det vore den enda väg, som är framkomlig.

Jag tror således, att det är oriktigt, när, som jag hört sägas, herr Wohlin ställer i motsättning till varandra den varmhjärtade behandling, befolkningskommissionens förslag rönt inom socialdepartementet, och den kallsinnighet, som mött det inom finansdepartementet. Jag tror, att i fråga om hjärtat råder det ingen skillnad mellan de båda departementen, och jag skulle vilja säga, att jag tror, att det inte heller råder någon skillnad mellan finansdepartementets och befolkningskommissionens syn på saken. Om kammarens ledamöter läst skattepropositionen, finna de där ett alldeles bestämt uttalande för anslutning till det syftemål, som befolkningskommissionen vill vinna genom denna sin nya skatt. Det förefaller mig, att om man vore enig om denna utgångspunkt, skulle man med något större jämnmod än herr Wohlin i sista delen av sitt anförande lade i dagen, kunna diskutera de framkomliga vägarna, så mycket mer som — jag vill upprepa vad jag sade i andra kammaren — befolkningsfrågan upptagits under fullständig enighet mellan alla partier. Det är önskvärt, att denna enighet i fortsättningen bevaras, men ingen, som följt den offentliga debatten, och ingen som har följt yttrandena från olika myndigheter rörande denna särskilda skatt, kan undandraga sig intrycket, att den väckt split på alla håll. Om det sålunda är möjligt att finna en väg, genom vilken även i fråga om finansieringen enigheten bevaras, i stället för att omedelbart acceptera en linje, som måste framkalla mycket delade meningar och mycken strid, så tror jag, att finansdepartementet valt den riktiga vägen.

Herr Myrdal: Herr talman! Som enskild medlem av befolkningskommissionen vill jag gärna begagna mig av rättigheten att liksom befolkningskommissionens ärade ordförande, herr Wohlin, till socialministern framföra min

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

tacksamhet för det uttömmande och i sak synnerligen välvilliga svar, han lämnat på den interpellation, som i denna kammare framstälts av herr Wohlin.

Det är ju givet, att bland förutsättningarna för ett någorlunda framgångsrikt fortsatt arbete inom befolkningskommissionen — om nu den saken överhuvud betraktas som någonting viktigt och eftersträfvansvärt — hör, att statsmakterna, och därvid närmast regeringen, icke se på våra förslag som rent platoniska önskemål utan även, naturligtvis efter de förändringar, som framstå, nödvändiga efter den fortsatta beredningen inom departementen, vidtager anstalter för att också realisera våra förslag.

I det interpellationssvar, som chefen för socialdepartementet här i dag givit, ser jag för min del en grund att bygga på även i nästa etapp. Av alla våra många förslag har blott ett fallit under bordet, nämligen skattebetänkandet, som avlämnades före jul. Jag kan för min del inte helt dela herr Wohlins allt för bekymrade inställning till detta. Men skillnaden mellan våra uppfattningar är kanske icke så stor, ty om herr Wohlin hade varit i tillfälle att före sitt anförande lyssna till finansministern, skulle han ju ha funnit, att finansministern delar vår principiella uppfattning och även tänker sig kunna lägga fram ett förslag, som förverkligar — låt vara på ett annat sätt — det, som här är det viktigaste och som är vårt syfte: en rättfärdig fördelning av skattebördan efter försörjningsbördan. Jag skulle här rent parentetiskt vilja påpeka en sak, som jag tror det skulle varit till mycket stor nytta, om man inom den allmänna diskussionen haft mera klart för sig, nämligen att den särskilda skatten för familjehjälp icke bara, och icke främst, hade till syftemål att skaffa pengar till vissa av våra praktiska förslag, utan dessutom hade till syftemål att åvägabringa en kraftigare skattedifferentiering efter försörjningsbördan särskilt inom de högre och medelstora inkomstlagren, där de skattefria inkomstavdragen icke äro så effektiva.

Nu kan man nå det resultatet, och det är väl den saken finansministern här åsyftade, både genom en särskild skatt och genom en samtidig justering av skatteskalen och avdragen, och en omläggning av den reala skattefördelningen kan göras likadan efter det ena systemet som efter det andra. Uppenbarligen är systemet med en särskild skatt här i landet icke särskilt populärt, låt vara att resultatet är enahanda. Om man nu skulle kunna räkna med att man inom en relativt snar framtid kunde få ett förslag till förverkligande av befolkningskommissionens syftemål i avseende på själva skattefördelningen, resa sig givetvis knappast betänkligheter mot — om det överhuvud skulle kunna resas betänkligheter däremot — att de övriga kostnadskrävande reformerna finansieras på den allmänna budgeten. Det finns ju icke heller något sakligt samband här. Det är svårt att förstå, varför de fattiga änkorna och invaliderna och de nödlidande mödrarna skulle behöva lida, därför att man icke tekniskt kan komma överens om den form, vari man vill genomföra en ökad skattedifferentiering. Jag vill emellertid göra den bekännelsen, att även jag haft i någon mån samma inställning som herr Wohlin till det förhållandet att vårt förslag till familjebeskattnings omläggning fått ligga. Vi ha varit lika den bibliske herden, vars hjärta särskilt klappade för det borttappade lammet. Även jag har — jag kan icke dölja det — varit nedslagen över att icke ens omläggningen av avdragen kunnat passas in i det skatterationaliseringsförslag, som framlagts. Jag har därvid blivit särskilt orolig genom den antydning, finansministern i propositionen lämnade om att denna synnerligen angelägna reform icke skulle kunna förverkligas annat än i samband med den stora kommunalskattereformen. Jag finner det perspektivet rätt sorgligt, därför att jag har på känn, att den stora kommunalskattereformen måhända kommer att

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.

(Forts.)

dröja mycket länge. Emellertid är jag ej heller blind för att, om man på det viset undviker att beträda de partiella och de provisoriska reformernas väg, som befolkningskommissionen anvisat, och i stället så att säga låter hela bölden mogna ut på en gång, man dock har större möjlighet att med en djärv operation nå syftmålet mycket fullständigare. Det är nämligen uppenbart — och den saken vill jag särskilt understryka — att vår principmotivering i betänkandet om familjebeskattnings omläggande i själva verket kräver väsentligt större familjeavdrag än de familjeavdrag, som vi kunde föreslå under de begränsande förutsättningar, som vi hade att arbeta med. Kan man genom ett uppskov i högre grad förverkliga det syftmålet, är måhända uppskovet dock värt att tagas.

Men, herr talman, jag hade egentligen icke begärt ordet för att ge mig in på dessa skattefrågor, utan jag hade tänkt begagna detta tillfälle, som ju, såsom herr Wohlin framhållit, sannolikt är det enda tillfälle vid denna riksdag, då befolkningsfrågan diskuteras, till några allmänna reflexioner i befolkningsfrågan, vilket jag måhända kan anses ha rätt att göra, eftersom jag ej var här i fjol och ej kunde deltaga i den behandling, som frågan då undergick. Jag har under sista dagarna läst igenom riksdagshandlingarna från i fjol, vad som då sades, skrevs och beslutades. Jag måste bekänna, att jag har blivit starkt imponerad både av den klara insikt om befolkningsfrågans allvar, som då från alla håll ådagalades, och ävenledes av den redobogenhet till mycket vittgående sociala reformer, som deklarerats, reformer, som genomförda skulle innebära väsentliga fördelar för de fattiga och betryckta i samhället och även skulle kräva väsentliga offer, särskilt för de mera välbärgade.

Jag kan visserligen icke förneka, att jag också känner en viss skepsis inför vad som då anfördes i frågan. För nära två år sedan, strax innan detta upplammande intresse ägde rum, som herr Wohlin har häntytt på, gav jag tillkänna den meningen, som jag i viss mån fortfarande omfattar, att det svenska folket ej kommer att hysa någon högre grad av varaktigt intresse för denna befolkningsfråga, förr än själva befolkningstalen om en tio år börja falla och förrän, ungefär samtidigt, verkningarna av förskjutningen i åldersfördelningen börja göra sig mera märkbara på det ena området efter det andra. Jag har vidare sagt, att själva den omständigheten, att de befolkningspolitiska reformerna komma att kräva stora finansiella uppoffringar, kommer att bidra till att på vissa håll skapa olust och bristande intresse för frågan. Det upplammande intresse, som fanns för ett år sedan, jävade i viss mån min syn, men som herr Wohlin redan framhållit, se vi nu överallt hos opinionen tecken, som tyda på att denna inställning dock kanske, när allt kommer omkring, var den riktiga. Nu är en socialvetenskapsman alltid nöjd, när han ser, att han gjort en riktig analys av ett socialt läge och ställt riktig prognos för en åsiktsutveckling. Men i detta speciella fall, det vill jag erkänna, skulle jag varit mycket lyckligare, om jag haft orätt.

Om jag bortser från den allmänna opinionens inställning till denna fråga — en opinion, som huvudsakligen finnes utanför riksdagen — måste jag, som sagt, känna mig imponerad av den inställning en enhällig riksdag i fjol intog till befolkningsfrågan. Vad först gäller det allvarliga läget i fråga om befolkningsutvecklingen, har herr Wohlin nyss gett uttryck för en mycket pessimistisk inställning. Denna pessimistiska inställning delar jag, och den delas av det överväldigande flertalet sakkunniga. Jag vill ej taga kammarens tid för länge i anspråk, annars skulle jag gärna velat visa, hur själva den omständigheten, att födelsetalen legat stilla från 1933 trots den mycket kraftiga äkten-

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

skapsbildningen och den stigande konjunkturen, närmast bevisar den nedåtgående tendensen och därför bevisar, att riksdagen hade rätt i fjol därutinnan, att befolkningsfrågan är en synnerligen allvarlig fråga.

En sak, som ävenledes hör till det faktiska i problemet och som jag här skulle vilja understryka, därför att jag tror, att ett sådant understrykande bidrager till klarheten i diskussionen, är, att denna utveckling, om vi nu betrakta den som olycklig, icke kan stoppas genom tvångsåtgärder mot födelsekontrollen. Det är också något ganska märkligt i fjolårets riksdagsbehandling, att från intet håll gjorts gällande, att man skulle nå några resultat genom sådana åtgärder. För min del tvekar jag inte att säga, att jag heller inte förstår, hur man skulle kunna vilja nå ett sådant resultat genom sådana medel, om nu detta vore möjligt; ty det skulle ju innebära, att man sökte vidmakthålla och utvidga det tillstånd, som nu råder och som enligt min mening är skamligt — ett tillstånd, där vi låta olyckliga människor, i Norrland, bland statarna, bland de fattiga och mindre försigkomna, till en oproportionerlig del svara för befolkningens uppehållande. Det befolkningskvantitativa problemet är visserligen inte det viktigaste. Jag hör till dem, som lägga en större vikt vid den kvalitativa sidan av befolkningsproblemet än vid den kvantitativa, men även den senare är viktig nog. I fråga om den kvantitativa befolkningsutvecklingen kunna vi inte tänka oss att nå en ändring genom att söka vidmakthålla en okunnighet, som gör, att vissa folklager, de fattigaste, hålla sig med mycket stora familjer. I själva verket måste befolkningspolitiken i stället gå ut på att skapa de personliga och sociala förutsättningarna för att folk i alla samhällsklasser kunna med bibehållet ansvarsmedvetande föda ett normalt antal barn. Och här stå vi inför de socialpolitiska uppgifterna.

Det är uppenbart för alla, som känna till levnadsvillkoren för de mindre bemedlade här i landet, att för breda lager av vårt folk är även en extrem barnbegränsning motiverad av ett genom den allmänna folkbildningens höjande nyväckt ansvarsmedvetande inför sig själva och barnen. Jag skall icke närmare utlägga denna sak. Jag hänvisar blott till den förhärskande i rum och kökstandarden i vårt land. Jag hänvisar till de ådagalagda bristerna i fråga om barnens näringsstandard och hälsovård, jag hänvisar till arbetslöshetsrisken, och jag understryker, att dessa brister i fråga om välståndet gälla framför allt och i första hand de familjer, som ha skaffat sig flera barn. Här kommer också kvalitetssynpunkten till. Enligt min mening drives i detta land fortfarande en misshushållning med det bästa mänskliga materialet. Om man reser på landsbygden, särskilt i Norrland, eller går igenom våra bostadskaserner, skär det i hjärtat att se alla dessa av naturen sunda människobarn, av vilka så många bära märkena på sina kroppar och i sina själar av trångboddhet, av olämplig och otillräcklig kost, av bristande hälsovårdstillsyn. Detta kan avhjälpas, men det kommer att kosta stora summor på statsbudgeten och kommer att lägga avsevärda bördor på de mera välbeställda. Det är egentligen den saken jag här har velat särskilt understryka.

Vad som imponerade på mig vid läsningen av riksdagshandlingarna var framför allt den socialpolitiska vilja, som där demonstrerades. Jag tänker kanske särskilt på de stora partimotionerna från de borgerliga partierna — dokument, som innefatta generösa socialpolitiska löften, och dessa löften komma förr eller senare, jag hoppas snart nog, att presenteras för inlösen.

I befolkningskommissionen ha vi nu arbetat i den anda, som riksdagens inställning av i fjol betecknade. Vi ha kommit med enhälliga förslag, och jag tror mig icke skada något intresse, om jag antyder, att denna enhällighet icke varit resultatet av kompromisser, utan i huvudsak varit sakligt grundad från

Ang. den fortsatta beredningen av befolkningskommissionens förslag m. m.
(Forts.)

början. Jag har en stark känsla av att om vi hade haft tid att ta upp flera reformer under vår första arbetsetapp, så skulle enhälligheten hållit ett långt stycke till. Om vi t. ex. hade tagit upp frågan, om icke dessa flerbarnsfamiljer, som just på grund av barnrikedomen ligga fattigvården till last, skulle hjälpas på ett värdigare sätt, såsom det är föreslaget beträffande änkors och invaliders barn, så har jag en känsla av att vi även där skulle ha kunnat behålla enighet.

Jag säger, att dessa reformer och den befolkningspolitik, varåt man i fjol har försvurit sig, komma att bli mycket kostsamma. Den slutsats, som jag vill föra ned, det är, att när vi här i riksdagen lägga upp våra planer för inkomster och utgifter för framtiden, böra vi också räkna med sådana kostnader. Vi måste hålla oss redo att lämna ett stort rum i våra finansplaner för att genomföra reformer, motsvarande dem, som här i dag ha diskuterats. Det rör sig här närmast om, såsom socialministern framhöll, tjugo miljoner kronor eller något mera. Skulle vi gå in på det problem, som jag nyss har antytt — nöden bland flerbarnsfamiljerna i vidsträcktare samhällslager — skulle det kosta nya tiotals miljoner kronor. Skulle vi allvarligt ta upp frågan, hur vi skola kunna höja flerbarnsfamiljernas bostadsstandard från 1 rum och kök-standard till 2 rum och kök-standard och göra det även på landsbygden, så skulle det kräva nya tiotals miljoner. När vi taga upp hälsovårdsfrågorna, är det likadant. Det måste alltså finnas ett ganska stort rum för sociala utgifter i framtiden.

Problemet gäller här inte bara att vidmakthålla vår »höga sociala standard». Denna sociala standard är *låg* för vidsträckta delar av den svenska befolkningen, och däri ser jag ett av de huvudproblem, som man har att betänka, när man talar om befolkningsfrågan. Ibland gör sig en tendens gällande att överskatta den sociala standard, som vi ha nått här i landet. Man behöver bara göra en jämförelse med förhållandena i Danmark, så kommer man, tror jag, till det resultatet, att det skulle ta oss tio år av starkt socialt reformarbete för att nå den standard, där Danmark ligger nu. Det gäller både arbetslöshetshjälp och mödrahjälp, det gäller understöd till barnkrubbor och mycket annat.

Den slutsats, som jag har velat understryka här, är att i de finansplaner, som vi nu lägga upp, måste vi ha rum för dessa slags sociala utgifter, och att det därvid blir fråga om mycket större sociala utgifter än dem, som befolkningskommissionen har föreslagit. Skulle vi icke lämna ett sådant rum — då ha vi redan i förväg förklarat oss socialpolitiskt insolventa.

Herr talman! Detta är vad jag har velat framhålla. Denna sak är inte bara viktig för framtiden. Den är dagsaktuell.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 264, angående ersättning åt J. P. Styrman i Karungi för förluster i anledning av inköp av vissa besittningsrätter.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 218, till Konungen i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet till uppdelning av avdikningslån vid jorddelning.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 256, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa

tillämpningen av 13 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 30 juni 1934 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 257, med förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande överståthållarämbetets avdelning för skatteärenden.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 259, angående förstärkning av statens centrala frökontrollanstalts avlöningsanslag för budgetåret 1935/1936.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 261, med förslag till ändrad lydelse av § 44 regeringsformen och § 6 successionsordningen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Hamrin* m. fl. väckta motionen, nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt med mera.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 36.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för tyghantverkaren G. E. Rahm från viss ersättningsskyldighet jämte en i ämnet väckt motion;

nr 94, i anledning av väckt motion angående rätt till viss befordran för fanjunkaren i Norrbottens regemente C. P. Wallin;

nr 95, i anledning av väckt motion angående ersättning för förluster i fisket, vållade genom skjutning å Karlsborgs artilleriregementes skjutfält;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för statsbidrag till vissa grenar av den slutna sjukvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avtal med Jukkasjärvi kommun m. fl. rörande beskattningen av staten tillkommande royalty eller därmed jämförlig ersättning från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till låneunderstöd åt vissa fastighetsägare i Kiruna och Malmberget.

I en den 6 mars 1936 dagtecknad proposition, nr 185, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för utlämnande av låneunderstöd i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits bland Utgifter för kapitalökning, under Sta-

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget.

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
tens utlåningsfonder, Fonden för låneunderstöd, till Låneunderstöd åt vissa fastighetsägare i Kiruna och Malmberget för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor, därav 100,000 kronor att utgå av lånemedel.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåandet av angivna orsaker hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av, utom andra, herrar *Bergqvist, Oscar Olsson, Asplund, Walles, Bergström, Larsson* i Varberg, *Anderson* i Råstock, *Jonsson* i Eskilstuna, *Högström, Norling* och *Persson* i Tidaholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för utlämnande av låneunderstöd i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits bland Utgifter för kapitalökning, under Statens utlåningsfonder, Fonden för låneunderstöd, till Låneunderstöd åt vissa fastighetsägare i Kiruna och Malmberget för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor, därav 100,000 kronor att utgå av lånemedel.

Herr Bergqvist: Herr talman! I den proposition, som givit anledning till det här föreliggande utlåandet, hemställer Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte »för utlämnande av låneunderstöd i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits, bland Utgifter för kapitalökning, under Statens utlåningsfonder, Fonden för låneunderstöd, till Låneunderstöd åt vissa fastighetsägare i Kiruna och Malmberget för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor, därav 100,000 kronor att utgå av lånemedel».

Denna proposition är föranledd av en framställning till Kungl. Maj:t från fastighetsägare i Malmbergets och Kiruna gruvsamhällen. Att dessa fastighetsägare nödgats göra en sådan framställning, beror på den inskränkning i gruvdriften, som under en tid ägt rum däruppe. Under denna inskränkning ha arbetsförtjänsterna varit ytterst ringa, emedan arbetarna icke fått arbeta mer än ett par eller 2½ dagar i veckan, och i samband därmed har en hel del av befolkningen flyttat nedåt landet, så att samhällena så småningom evakuerats. Detta har haft en synnerligen menlig ekonomisk följd för dessa fastighetsägare, varom nu är fråga. De ha icke kunnat sköta de lån, som de ha tagit, eller åtminstone haft mycket stora svårigheter att göra det. De som ha byggt för flera familjer, ha nödgats låta sina våningar stå outhyrda eller också måst uthyra dem för ett mycket lågt hyresbelopp. Den situationen har därför uppstått, att dessa fastighetsägare hotas med exekutiva åtgärder, särskilt från den hypoteksförening, som i ganska stor utsträckning har lämnat lån å nämnda fastigheter. Hos Gällivare och Malmbergets stadshypoteksförening finnes en skuld på sammanlagt 137,000 kronor. Beträffande föreningens ställning till dessa fordringar framgår det av propositionen, att föreningen hittills visserligen endast i ett fåtal fall påkallat exekutiva åtgärder, men vederbörande fastighetsägare lära i stor utsträckning ha anmodats fullgöra sin betalningsskyldighet gentemot föreningen vid äventyr att lagsökningsåtgärder eljest komme att vidtagas. Länsstyrelsen i Luleå framhåller också, att utredningen ger vid handen, att en tvångsrealisation av fastigheter i större skala icke kan anses utesluten.

För att nu undvika dessa betänkliga och för samhället ödesdigra eventualiteter har man vänt sig till staten för att genom dess mellankomst rädda situationen. Av det belopp, som av Kungl. Maj:t begäres, skulle lån utlämnas

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
till de mest betryckta och starkast hotade fastighetsägarna. Lånen skulle vara räntefria intill utgången av år 1938; därefter skulle de löpa med 4 % ränta och en årlig amortering med samma annuitet ske, så att lånen skulle vara betalda om 10 år. Vad själva direktiven för lånens utlämnande angår, har Kungl. Maj:t anslutit sig till ett förslag av länsstyrelsen i Luleå, vilket innebär, att lånehjälpen för envar låneberättigad skulle omfatta dels förfallna oguldna annuiteter och räntor å lån mot säkerhet av inteckning, dels ock under åren 1935—1938 förfallande annuiteter och under samma år upplöpande räntor. Lån skulle utgå endast till dem, som vore mest beträngda.

Nu har utskottets majoritet icke ansett sig kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag i detta fall. Man har påpekat, att såvitt den verkställda utredningen visat, ha exekutiva auktioner eller fastighetsrealisationer i övrigt icke förekommit i någon nämnvärd omfattning, men man har icke tagit hänsyn till vad som upplyses om att anmaningar utfärdats till ett stort antal av dessa fastighetsägare att ordna saken snarast vid äventyr att eljest exekutiv försäljning kommer att ske. Om hjälpen för övrigt skall bli till någon nytta, måste den väl lämnas, innan fastigheterna blivit exekutivt försälda. Efteråt är det så dags att komma med hjälp!

Man talar också om att fastighetsrealisationer i övrigt icke förekommit i någon nämnvärd utsträckning. Jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på att det i dessa tider inte är lätt att bli av med en fastighet i Kiruna och Malmberget. Där finns ingen, som vill betala något för fastigheter, vilka på över-skådlig tid icke kunna beräknas komma att lämna någon avkastning.

Man har också talat om de principiella betänkligheter, som kunna anföras mot Kungl. Maj:ts förslag. Ja, det är möjligt att det kan anses vara förenat med vissa principiella betänkligheter, men här gäller det dock ett undantagsfall. Dessa samhällen äro ju helt och hållet beroende av gruvdriften. De flesta av arbetarna äro anställda i gruvbolagets tjänst. Detta gäller särskilt de fastighetsägare, varom här är fråga. Vidare skall man komma ihåg, att staten är stor delägare i nyssnämnda bolag; staten har halva andelen i aktierna, och följaktligen stå arbetarna i bolaget på ett helt annat sätt i förhållande till staten än arbetare i allmänhet.

Slutligen framhålles, att det har skett en påtaglig ljusning under den senaste tiden i arbetsförhållandena och förtjänstmöjligheterna i gruvsamhällena. Ja, det är sant, men under den tid arbetsinskränkningar rått, ha arbetarna kommit i ganska svår ekonomisk misär, och det tar lång tid, innan de kunna arbeta sig ur denna. Den inträffade förbättringen kommer därför icke att vara till någon större hjälp under den närmaste tiden.

Nu finnes vid detta utlåtande fogad en reservation. Ser man på de namn, som stå för denna reservation, skulle man kunna få den uppfattningen, att det här är en fråga, som har betraktats ur partisynpunkt. Jag vet inte, om så har varit förhållandet, men i varje fall bör den icke betraktas som en sådan, och jag har icke alls känt mig förhindrad att tillsammans med en rad socialdemokrater stå som reservant vid detta utlåtande. Det är för alla — vilket parti de än må tillhöra — en behjärtansvärd sak att söka understödja dem, som löpa ekonomisk risk i en ort, som ligger så avlägset och i en så otillgänglig och öde bygd som här är fallet. Vi ha ju en stor statsnytta av det arbete, som bedrives vid gruvfälten, och det bör också för alla vara behjärtansvärt, att den befolkning, som har sitt arbete därstädes, äger de bästa kvalifikationer för sin uppgift. Nu kan man säga, att dessa, som ha skaffat sig fastigheter, som ha strävat och arbetat för att få tak över huvudet och som på uppmaning av bolaget t. o. m. byggt mer än de själva behövde för att kunna bereda bostad åt andra under en tid, då det rådde bostadsbrist, tillhöra själva kärnan

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
av arbetarstammen däruppe. Genom att de ha egna bostäder äro de fästade vid samhället. De kunna inte räknas som lösa element såsom många andra, som mer eller mindre tillfälligt vistas däruppe för arbetsförtjänst. Att söka konsolidera denna kärna av arbetarstammen måste väl för oss alla vara en gemensam önskan.

Jag anser, att här föreligga starka skäl för staten att träda hjälpande emellan. Det är ju inte fråga om att skänka bort pengarna, utan det gäller endast att utlämna lån. Räntan under den tid av något över två år, varunder lånen skulle vara räntefria, representerar ett skäligen obetydligt belopp. Sedan skola lånen löpa med 4 % ränta och böra därför anses vara en ganska god placering.

Under sådana förhållanden och med hänsyn till betydelsen av att vi uppe i malmfälten äga en god arbetarstam ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, d. v. s. till Kungl. Maj:ts förslag.

Häri instämde herrar *Lindhagen* och *Sandström*.

Under herr Bergqvists anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den siste ärade talaren yttrade i slutet av sitt anförande, att detta icke är en politisk fråga. Nej, det är den naturligtvis inte alls. I det avseendet är jag av fullständigt samma uppfattning som han. Utskottsmajoriteten har sett på detta ärende fullkomligt sakligt och även prövat det på saklig grund. Utskottsmajoriteten har funnit, att här icke föreligger ett sådant nödläge, att ett statsingripande kan anses påkallat. Vidare kan man ställa sig tveksam till den form, som har valts för denna hjälpaktion, och slutligen kan man ställa sig tveksam med hänsyn till konsekvenserna av en lokalt betonad stödaktion på hyresmarknaden i ett visst samhälle.

Vad det här gäller är att ge vissa husägare i gruvsamhällena däruppe låneunderstöd. Det bör måhända nämnas, att icke alla dessa fastigheter äro s. k. egna hem. Åtskilliga av dem ha byggts även för uthyrning, och taxeringsvärdet för en hel del rör sig omkring 30,000 kronor. Det är således ett fastighetsbestånd, som inrymmer en viss grad av spekulation. Husen äro med andra ord byggda med tanke på att vissa lägenheter skola uthyras. Ägarerna till fastigheterna tillhöra olika kategorier: det är tjänstemän, hantverkare, handlande och arbetare.

Nu säges det, att denna hjälpaktion är motiverad på grund av att vissa kreditinrättningar ha anmodat vederbörande att inbetala förfallna räntor och annuiteter och att risk därför föreligger för exekutiva försäljningar. Ännu har det emellertid icke förekommit exekutiva auktioner i större utsträckning — jag skall strax återkomma till den saken. Först vill jag erinra om, att fastighetsägareföreningen i Kiruna redan den 6 mars 1935 inkom till Kungl. Maj:t med sin framställning — således för 1 år och 2 månader sedan — och att denna sedermera varit på remiss hos länsstyrelsen och övriga myndigheter. Redan före nyssnämnda tidpunkt hade läget i gruvsamhället betydligt förbättrats tack vare den ökade malmskeppningen och den därmed förenade utökningen av arbetsskift och arbetsdagar, och under tiden efter den 6 mars 1935 har ju, som vi alla veta, konjunkturförbättringen varit särskilt markerad just för exporten av järnmalm. Arbetet däruppe har således kommit i full gång, och man kan verkligen börja tala om en högkonjunktur på området.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till den gynnsamma utveckling, som konjunkturerna ha undergått, är det ifrågasatta statsingripandet ägnat att

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
väcka betänkligheter. Det gäller ju nämligen här ett statsingripande till förmån för ett enstaka samhälle. Jag vill också erinra om att länsstyrelsen i Norrbottens län, som sin plikt likmätigt inlämnat yttrande och utredning över framställningen till Kungl. Maj:t, dock säger, att det å andra sidan även kan anföras vissa skäl mot ett statsingripande i ärendet. Ur principiell synpunkt kan det således framstå såsom betänkligt, därest det allmänna på detta extraordinära sätt lämnar ekonomiskt bistånd åt en speciell kategori medborgare, och länsstyrelsen framhåller, att det ur vissa synpunkter kunde ha legat närmast till hands, att det dominerande gruvbolaget hade trätt hjälpande emellan, och t. ex. genom avsättningar till en fond eller dylikt även tänkt på framtida lågkonjunkturer.

Vidare säger länsstyrelsen emot en stödaktion, att det är naturligare, att de redan engagerade kreditgivarna på egen hand medverka till övervinnande av den kris, som kan ha uppstått, utan att staten behöver direkt inblandas i saken, och så talar länsstyrelsen om att det finns åtskilliga komplikationer, som man bör taga i betraktande. Därvid har länsstyrelsen närmast för ögonen den konkurrens, som är rådande mellan bostäderna å den fria hyresmarknaden i Malmbergets municipalsamhälle och gruvbolagets talrika lägenheter utom detsamma med hänsyn till gällande hyresvärden o. s. v.

Undersöker man vidare länsstyrelsens utredning om det verkliga läget, finner man på sid. 11 i propositionen en tabell, som skulle ange taxeringsvärdena, den samlade skuldsumman o. s. v. Man finner där, att för sökande i Malmberget, som skulle befara exekutiva åtgärder, det nuvarande sammanlagda taxeringsvärdet på deras fastigheter uppgår till 868,700 kronor och att på fastigheterna finns en sammanlagd in-tecknad skuld på 527,233 kronor. Detta innebär således, att den in-tecknade skulden ligger under taxeringsvärdena med 341,467 kronor, således betydligt lägre. Fastighetsägarnas samlade skuldsumma utgör 720,233 kronor, d. v. s. den når heller inte upp till taxeringsvärdet, även om man räknar med fastighetsägarnas privata skulder, utan det blir ändå ett överskott på 148,467 kronor. I Kiruna är läget kanske något sämre, men dessa uppgifter göra i alla fall, att man ställer sig betänksam om behov verkliga föreligger till detta statsingripande.

Det framgår ju inte heller av departementschefens uttalande, att några större realisationer förekommit inom samhället, utan departementschefen säger själv såsom ett motiv, att vederbörande fastighetsägare lära i stor utsträckning ha *anmanats* att fullgöra sin betalningsskyldighet gent emot föreningen vid äventyr att lagsökningsåtgärder kunde komma att vidtagas. Detta uttalande grundar sig på en framställning, som är daterad den 6 mars 1935, och situationen har ju sedan dess förbättrats. Det är således en rätt svag motivering; att vederbörande kreditinrättningar anmana fastighetsägarna är ju inte något så ovanligt.

Jag kommer nu till de yttranden över framställningen, som avgivits av de närmaste kreditgivarna, nämligen gruvbolaget. Aktiebolaget svenska handelsbanken samt hypotekskassan där uppe. Att redan länsstyrelsen själv i sin framställning anført vissa betänkligheter emot åtgärden, har jag ju redogjort för. Nå, vad säger nu t. ex. Svenska handelsbanken? Jo, den säger på ett ställe i sitt yttrande: »I den situation, som föreligger för bankens del, har anledning saknats att överväga exekutiva åtgärder.» Och statskontoret säger, efter att ha gjort utredning i ärendet, att exekutiva åtgärder eller fastighetsrealisationer i övrigt hittills knappast förekommit i nämnvärd omfattning samt att stöd näppeligen finnes för påståendet, att åtgärder för framkallande i större skala av dylika tvångsförsäljningar av in-tecknade fastigheter äro nära förestående eller överhuvud taget att befara. Vidare säger statskontoret, som

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och MalMBERGET. (Forts.)

förklaring till detta uttalande i en not: »I anledning av detta uttalande må anmärkas, att enligt uppgift från hypoteksföreningen lagsökningsåtgärder på grund av utebliven inbetalning av annuiteter av föreningen vidtagits i tre fall under åren 1933 och 1934, därvid föreningen nödgats» o. s. v. Hypoteksföreningen, som är den ene kreditgivaren, har alltså under 1933 och 1934 — de mest kritiska åren — endast behövt vidtaga lagsökningsåtgärder i sammanlagt tre fall under dessa båda år, och Svenska handelsbanken har, som jag nyss nämnde, sagt, att den inte överväger några exekutiva åtgärder. Då återstår gruvbolaget, och det är ju alldeles tydligt, att det dominerande gruvbolaget icke vill framkalla några tvångsförsäljningar eller exekutiva åtgärder å fastigheter, som beröra dess underlydande personal. Statskontoret säger därför vidare, att läget är sådant, att statskontoret icke kan finna tillräckliga skäl föreligga för startande av denna nya form av statsverksamhet. Statskontoret åberopar därvid också, liksom jag gjort, länsstyrelsens principiella betänkligheter mot att det allmänna på detta extraordinära sätt lämnar ekonomiskt bistånd åt en speciell kategori medborgare. Statskontoret talar vidare om att konjunkturena avsevärt förbättrats och att arbetstiden i Kiruna fördubblats redan vid den tidpunkt, då statskontoret avgav sitt yttrande, och det sammanfattar sitt slutomdöme med att säga: »På grund av vad sålunda anförts får statskontoret för sin del avstyrka, att i förevarande fall åtgärder från statens sida vidtagas av den art, som i ärendet i frågasatts.» Det är således ett ganska klart besked ifrån myndighetens sida.

Jag vill vidare framhålla, att man kan ställa sig betänksam även emot formen för detta statsingripande, som här är ifrågasatt. Här ifrågasättes att lägga upp en lånefond för låneunderstöd åt vissa fastighetsägare i Kiruna och MalMBERGET och att därtill skall anvisas ett reservationsanslag på 150,000 kronor. Jag undrar, om detta blir någon verklig hjälp, då vederbörande fastighetsägare ha sina skulder placerade hos kreditgivare som Svenska handelsbanken, gruvbolaget och hypoteksföreningen, vilka, såvitt jag kunnat finna av handlingarna, icke tränga på, och då dessutom läget nu är förbättrat. Är det i dessa tider, då räntorna äro så låga, att fastighetsägarna kunna låna penningar på mycket billiga villkor i de enskilda kreditinrättningarna, någon verklig hjälp, som ges fastighetsägarna genom uppläggande av denna lånefond?

Jag vill tillägga, att det synes åtminstone mig, att det hade varit lämpligare, om man hade trätt i förbindelse med gruvbolaget och möjligen fått gruvbolaget att i de fall, där det behövs, träda hjälpende emellan. Jag vill erinra om att av Grängesbergsbolagets sist utgivna förvaltningsberättelse framgår, att det icke är något nytt, att L. K. A. B. fått medel av staten för att i sin tur hjälpa arbetarna. Detta gruvbolag, där staten, som bekant, är en stor intressent, redovisar i sin förvaltningsberättelse ett inestående belopp av 3,852,996 kronor 33 öre på ett räntefritt lån, som bolaget fått av staten för att bedriva extra gräbergsbrytning för att uppehålla arbetstillfällena där uppe. Hade det inte då kunnat ligga nära till hands, att man trätt i förbindelse med bolaget, när det inte gäller mera än 100,000 å 150,000 kronor, så att man inte behövt påkalla ett statsingripande?

Jag vill säga, att det kan ha sina rent principiella betänkligheter och konsekvenser, vilka man icke nu kan överblicka, att staten på detta extraordinära sätt träder in för en hjälpaktion i ett visst samhälle, där bostadsbeståndet på grund av omständigheterna kanske sjunkit i värde eller där det blivit svårare att uthyra lägenheter till inneboende. Här kan uppstå bostadskris än i det ena samhället, än i det andra, och då kommer det att heta: »Ja, i Kiruna, där trädde staten in.» Sådana fastighetskriser varslas ju om på åtskilliga håll,

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
och om en sådan inträffar i en annan stad eller ett annat mindre samhälle, är man genast framme och anropar staten om bistånd. Jag tycker, att dessa konsekvenser av förslaget äro farliga, och när det i detta fall faktiskt icke föreligger ett sådant nödläge, att statens ingripande verkligen behövs, då förefaller det, som om det vore på rent sakliga grunder välbetänkt, att riksdagen följde statsutskottets majoritet.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till statsutskottets hemställan.

Herr statsrådet Wigforss: Ja, om alla de uppgifter, som herr J. B. Johansson lämnade, hade varit riktiga, så skulle nog tvekan ha varit större inom finansdepartementet, när denna proposition utformades, än den nu varit. Jag hoppas, att det följande kan visa, att de upplysningar, som herr J. B. Johansson fått rörande läget, inte äro fullständiga.

Det har vid frågans tidigare behandling rått fullständig enighet om att svårigheterna för dessa fastighetsägare i Malmberget och Kiruna äro utomordentligt stora. Det finns under den tidigare behandlingen bara ett enda yttrande, där man börjar söka förminska intrycket av dessa svårigheter, och det är statskontorets yttrande — utom nu majoritetens inom statsutskottet. Jag skall till belysning av talet om att läget har blivit så mycke bättre eller inte är så farligt bara erinra om att medan det 1929 och 1930 i Kiruna fanns ungefär 2,000 anställda hos gruvbolaget, så fanns det 1935 inte mer än 1,472. I Malmberget fanns det 1930 1,740 man och 1935 726. Denna våldsamma nedgång av antalet anställda arbetare har medfört en utströmning av människor, som uppenbarligen måste påverka hyresmarknaden på ett rent katastrofalt sätt. När man talar om att förhållandena blivit bättre och att man nu arbetar dubbelt så mycket som förut i Kiruna, så är det alldeles riktigt — tidigare arbetade man tre dagar i veckan, och nu arbetar man sex — men de som arbeta dessa sex dagar i veckan äro, som sagt, 1,472 mot 2,000 tidigare. I Malmberget är det 726 man kvar av 1,700 och alltså omkring 1,000 stycken, som inte ha arbete, och dessa 726, som äro kvar, arbeta 3 å 4 dagar i veckan. Det är det faktiska läget.

Då frågar man sig: Vilket inflytande kan nu detta ha på den här föreliggande frågan? Detta hänger naturligtvis samman med hur de långivande företagen uppträda, och jag kan mycket väl tänka mig, att herr J. B. Johansson gjorde ett visst intryck på de kammarledamöter, som äro kvar i kammaren, när han yttrade, att Svenska handelsbanken säger, att den inte har funnit någon anledning till ingripande. Men det är precis på den punkten, man skall sätta fingret. Svenska handelsbanken, som är ett enskilt finansiellt företag, kan ta hänsyn till sina egna intressen, och deras egna intressen förbjuda dem att ställa till konkurs och exekutiva auktioner, därför att värdena på fastigheterna sjunkit så lågt, att det skulle bli till ren förlust för dem att övertaga fastigheterna. Nu befinner sig emellertid stadshypotekskassan, som här är den agerande, i det läget — jag beklagar det — på grund av sina stadgar, att den inte kan på samma sätt taga hänsyn till denna kassas intressen. Dess intresse är uppenbarligen att inte ställa till med exekutiva auktioner, men på grund av bestämmelsen, att den inte får vänta och låta skuldräntorna löpa upp till hur stora belopp som helst, är hypotekskassan tvungen ingripa.

Nu säger man, att den har inte ingripit. Det är alldeles riktigt, men jag har här ett meddelande från styrelsen för Kiruna, Gällivare och Malmbergets hypoteksförening och ombudet för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, som direkt förklarar, att för de per den $15/4$ 1934 förfallna annuiteterna, som ju äro obetalda mer än två år från förfallodagen, blir föreningens styrelse, för att kunna bevara föreningens m. fl. rätt, nödsakad besluta, att indrivningsät-

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
gärder skola vidtagas, dock har denna fråga av styrelsen bordlagts i avvaktan på riksdagens beslut angående stödåtgärder. Det är på det viset, att hela tiden har man väntat på att det skulle ske ett ingripande från statsmakternas sida, och i väntan på detta har man tänjt sina möjligheter att låta bli att gripa till exekutiva åtgärder. Och den länsstyrelse, som sin plikt likmätigt talat om de principiella betänkligheter, som kunna resas mot en sådan aktion, är en bestämd anhängare av att staten skall ingripa. Jag har här i min hand en skrivelse från länsstyrelsen, som avgivits i anledning av statsutskottets yttrande och som är undertecknad den 7 maj, där man direkt förklarar, att statsutskottets förväntan, att exekutiva åtgärder icke skola vidtagas, icke är med verkliga förhållandet överensstämmande. Man fortsätter med att förklara, att den ljusning som skulle ha inträtt, i alla händelser icke gäller Malmberget. Den som känner till förhållandena där uppe vet, att frågan om Malmbergets fortsatta existens är en av de frågor, som för närvarande oroar Norrbotten. Malmbolaget är nämligen icke intresserat av att bryta malmen där såsom förut, därför att denna malm är mycket mer svårsäld, och det är alltså mycket mörka utsikter för Malmbergets del.

Man kan fråga sig, om inte de principiella betänkligheterna ändå böra vara så stora, att man här bör underlåta att ingripa. Herr J. B. Johansson säger, att det är farligt att gripa in för en särskild grupp medborgare i en särskild bygd, och det är klart att om det funnes andra utvägar, som kunde tänkas vara framkomliga, så vore det bättre. Jag är inte alls någon anhängare av att statsmakterna skola känna sig som något slags förmyndare och gripa in i alla möjliga enskilda förhållanden. Men här finns ingen annan, som kan gripa in. Man kan hänvisa till malmbolaget, men de kammarledamöter, som hörde herr J. B. Johansson tala, märkte nog, att han var intresserad av att omtala, att de fastighetsägare, det gällde, voro handelsmän, hantverkare, arbetare och personer av alla möjliga slag, och man kan inte tänka sig, att malmbolaget skulle ingripa för någon annan än de fastighetsägare som äro anställda hos företaget.

Vad konsekvenserna beträffar, får man tänka på, att här råder mycket säregna förhållanden. Vi ha här en kommun med massor av folk, dragna in i ödemarken till ett samhälle, som vuxit upp kring ett enda företag, där staten är hälftendelägare. Redan därigenom kan man säga, att samhället intar en särställning. Men jag har inte velat pressa detta skäl, ty jag erkänner, att liknande förhållanden kunna föreligga på annat håll, och det torde inte vara alldeles obekant, att en framställning från fastighetsägare i Bohuslän och från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län föreligger, där man anropar staten om hjälp till dessa fastighetsägare, vilket torde föranleda en proposition, som möjligen redan i dag avlämnas till riksdagen. Men vi ha ju alla varit vana vid att erkänna, att det finns vissa platser i landet, där förhållandena äro säregna. Vi ha inte dragit oss för att vidtaga rätt exceptionella åtgärder för de områden, som äro berörda av depressionen inom stenindustrien, och jag misstänker, att ingen här skulle dra sig för att ingripa med särskilda åtgärder för de områden, som äro berörda av rationaliseringsarbetslösheten inom skogsindustrien, t. ex. i Västernorrland. Jag tror att man på samma sätt kan förklara, att förhållandena i dessa malmkommuner äro så säregna, att det inte finns någon möjlighet att draga slutsatser från vad man gör på dessa platser till att säga, att sådant måste man göra i vilken del av landet som helst.

Under sådana förhållanden förefaller det mig som om man kunde lämna de principiella betänkligheterna. Man är ense om svårigheterna, och frågan är bara om formen. Om det skulle förhålla sig på det viset, att en del av dessa fastighetsägare inte äro så illa ställda, därför att taxeringsvärdet å deras fa-

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
stigheter överstiger deras skulder, så förstår ju var och en, att sådana fastighetsägare komma överhuvud taget inte med. Man kan inte addera samman alla taxeringsvärden och alla skulder och säga, att det är kvar vissa belopp, som inte äro belånade. Herr J. B. Johansson undvek för övrigt att tala om, att i Kiruna, som i andra hänseenden befinner sig i något bättre läge, är det sammanlagda taxeringsvärdet 1,461,000 kronor och den totala skuldsumman 1,558,000 kronor. Skulden är alltså större än fastigheternas taxeringsvärde. Men regeringens förslag innebär, att man skall göra en sådan skillnad, att de fastighetsägare, om vilka man inte kan vänta, att de skola kunna klara sig genom denna tillfälliga hjälp — ty det gäller ju bara en tillfällig hjälp med räntefrihet till 1938 — skola i regel uteslutas, därför att det inte lönar sig att hjälpa dem. Det är således fråga om hjälp endast åt dem som leva under sådana förhållanden, att de kunna reda sig, om de få någonting som kan brygga över den närmaste tiden i väntan på att arbetet skall fortsätta och de skola kunna betala av dessa gamla skulder. Om förhållandena börja ljusna, kan man ju också påpeka, att då är risken för det allmänna i ett ingripande mycket mindre än den skulle vara, om förhållandena vore nattsvarta. Jag tror, att den som satt sig in i de förhållanden, som det här är fråga om, och under dessa år kunnat följa med de svårigheter, med vilka dessa kommuner i Norrbotten haft att kämpa, har en allmän inställning till dessa ting, som avviker från den som herr J. B. Johansson lade i dagen, och jag tror, att här kan staten genom en relativt liten insats — där det visserligen finns risk för en viss förlust men blott för en mycket måttlig — hjälpa ett så stort antal medborgare, som äro ställda i svårigheter, att riksdagen verkligen gör en god gärning, om den följer den halva av utskottet, som reserverat sig till förmån för Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Asplund: Herr talman! Jag skall inte bli mångordig efter finansministerns utförliga argumentering, i vilken jag till fullo instämmer, men jag måste säga, att det är ganska märkligt, att utskottsmajoritetens talesman både i början och i slutet av sitt anförande omnämnde, att egentligen var det ingen ko på isen i de här samhällena. Det har, med 3 undantag, inte varit några exekutiva auktioner och det blir det inte heller i fortsättningen, enligt hans mening. Men i mitten av sitt anförande sade samme talare, att 150,000 kronor inte var någonting att hjälpa med i denna nöd. Jag förstår inte, att man kan göra gällande, att det inte behövs några lån, och samtidigt säga, att 150,000 kronor är ett alldeles för litet belopp till låneunderstöd.

Jag bestrider också bestämt det påståendet, att det här skulle vara fråga om någon alldeles ny form för lån till fastighetsägare. För några år sedan inrättades nämligen någonting, som kallades för bostadskreditkassan för att lämna sekundärlån åt sådana personer, som hade sina botteninteckningar belånade i Konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Denna bostadskreditkassa lämnar lån från 50 till 70, ja ända upp till 75 procent av taxeringsvärdet, men den har inte ansett sig kunna utsträcka sin låneverksamhet vare sig till Kiruna eller till Malmberget. Det är för resten inte fråga om *bara ett* samhälle, som herr J. B. Johansson sade, utan det är fråga om två samhällen, som ligga på tio mils avstånd från varandra och hava närmare 20,000 invånare sammanlagt. Den lånehjälp, som här skulle ifrågakomma, är en motsvarighet till bostadskreditkassans men av långt blygsammare dimensioner.

Det har här vidare sagts, att det tillkommer gruvbolaget att hjälpa dessa fastighetsägare. Ja, herr finansministern talade om, och det har herr J. B. Johansson för övrigt själv gjort, att det även var fråga om många andra kategorier av fastighetsägare än sådana, som bolaget hade något med att göra,

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och MalMBERGET. (Forts.)
och jag kan i det sammanhanget också nämna, att bolaget uppträder såsom långgivare till en stor del av sina egna arbetare som byggt egna hem. Därvidlag menar jag med bolaget stamaktieägarna i L. K. A. B., alltså Grängesbergsbolaget, och staten deltagar således inte alls i nämnda hjälpverksamhet. Bolaget har lämnat s. k. byggnadsbidrag till sina arbetare till ett sammanlagt belopp av 354,340 kronor — det står omtalat på sid. 18 i propositionen nr 185 — vilka bidrag inte behöva återbetalas. Dessutom föreligger en resterande lånesumma av 1,220,290 kronor. Bolaget har för sin del emellertid inte vidtagit några exekutiva åtgärder för indrivandet av de lån, på vilka låntagarna icke ha kunnat betala ränta eller amortering under krisåren. Ehuru bolaget haft rätt att göra avdrag på avlöningarna härför har det inte ansett sig kunna göra detta under de bekymmersamma tider, som där uppe varit rådande. De fastighetsägare i dessa samhällen, som ha rum att hyra ut, äro för övrigt inte hjälpta med att det nu i Kiruna har blivit litet bättre förhållanden, så att arbetarna få arbeta fem dagar i veckan, ty det har inte medfört någon ökning av arbetarstocken, och alltså står det lika många lägenheter lediga nu som förut under de svåraste krisåren. Bolaget har självt bidragit till att något lindra svårigheterna i detta avseende genom att låta 99 av dess egna 873 arbetarlägenheter stå tomma, varigenom det har blivit något lättare för de privata husägarna att få uthyrt.

Men vad har staten gjort därvidlag? Statens järnvägar ha en hel del bostadslägenheter, 219 stycken, i Kiruna. Av dessa stå två tomma, och det har förekommit, att järnvägsstyrelsen ålagt järnvägstjänstemän, som skaffat sig lägenheter inom Kiruna stadsplan, att flytta över till statens järnvägars egna bostadslägenheter.

Det säges vidare, att det icke är statens sak att här hjälpa. Jag vill påpeka, att staten visserligen inte har erhållit lika stor utdelning i L. K. A. B. som Grängesbergsbolaget utan det är en betydande skillnad dem emellan, men Grängesbergsbolaget har i alla fall gjort vad det kunnat för sina arbetare. Staten, som sedan år 1908 har erhållit sammanlagt 111.5 miljoner kronor, inberäknat det sista tillgodohavandet på 8 miljoner kronor, i royaltly utan att därför hava haft några utgifter annat än vad som beslutades 1934 genom nyteckning av aktier, har inte gjort någon motsvarande prestation. Det förefaller mig som om nu föreslagna obetydliga summa av 150,000 kronor, som skulle utlånas mot säkerhet av överhypotek å bottenintekningar i malmfältsfastigheterna, inte skulle vara för högt tilltagen, jämfört med statens nyssnämnda extra statsinkomst på 111.5 miljoner kronor i royaltly från malmfälten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet, då statsutskottets talesman yttrade, att det var betänkligt att för en särskild kommun i riket till skillnad från andra kommuner vidtaga sådana här extra åtgärder. Jag har för min del varit med om — och jag kanske i det fallet är den ende i kammaren — hurusom från början dessa samhällen grundlades. Det var nämligen i slutet på 1800-talet, som vi kämpade, vi unga i riksdagen, för att genom statens ingripande bygga upp just dessa samhällen till gagn för staten. Det gällde främst kampen om det skulle bli en enskild järnväg, som skulle få övertaga de av enskilda inmutade oerhörda rikedomarna, då det ännu inte fanns någon kapson på sådana inmutningar på statens egen mark ens för utländska bolag. Efter en strid i andra kammaren, som jag aldrig glömmer, — det var en särskild lyftning över den tidens stora frågor — emot landshövdingen, emot vice talmannen Danielsson och den övriga förnäma världen, slogo kammarens menige fast, att staten skulle bygga järnvägen och inte det enskilda bolaget.

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)

På det sättet slog staten då fast att de samhällen, som uppstodo där uppe, äro tillkomna för att gagna statens och det allmännas bästa. Och det har sedan ofta gällt inom riksdagen att avväga fördelarna mellan de enskilda aktieägarna och det allmännas intressen.

Nu leva arbetarna i det samhälle nu är fråga om — byggd för det allmännas räkning — på en gungande grund. De leva så först och främst därför att hela detta samhälle existerar på en rovbrytning, eftersom malmen en gång skall ta slut och det är för att bereda staten och de enskilda aktieägarna inkomster som dessa arbetare nu äro till. Staten har betingat sig en avsevärd royalté — därvid rulla miljonerna — men när det då blir fråga om 100,000 kronor eller vad det nu är till dessa arbetare där uppe, anlägger man sydsvenska och mellansvenska, vanliga oförstående synpunkter på den utveckling, som i Norrland ägt rum för att tillgodogöra sig dess rikedomar under tävlan mellan enskilda och allmänna intressen, innan sagan är all genom att malmen tagit slut. Denna lär ju, som en finansminister här i kammaren sade för några år sedan, räcka så länge som 175 år, men vad är det annat än en droppe i en nations liv genom århundradena!

Även nu bygga emellertid arbetarna på en vulkan där uppe. Det finns ingenting, som går så upp och ned som värdena på dessa aktier, beroende på hur den utländska storindustrien och i synnerhet de utländska rustningsföretagen i dessa tider gå upp och ned med sina beställningar eller hitta på egna uppfinningar för att kanske lika bra tillgodose sina behov med egna, sämre malmer än våra.

Under sådana förhållanden lever ju, som sagt, den här arbetarbefolkningen, som dock arbetar ihop dessa miljoner åt staten och åt de enskilda aktieägarna, i ett hårt klimat under ovissa förhållanden.

Det synes mig en plikt för staten att donera dem de här 100,000 kronorna såsom en hjälpande hand. Jag yrkar således bifall till reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag skulle bara i anledning av det sista anförandet vilja påpeka, att jag inte i mitt första anförande har sagt, att jag under extraordinära förhållanden skulle motsätta mig ett statsingripande, då ett sådant verkligen är av behovet påkallat, men jag har sagt, att jag i detta särskilda fall funnit, att läget inte var sådant att ett statsingripande på grund av sådana extraordinära åtgärder var av behovet påkallat. Och jag sökte styrka denna min uppfattning med att rent sakligt återgiva vad som stod i handlingarna och vad man därur kan inhämta. Jag måste nedlägga en gensaga mot att herr finansministern betecknar mina rent sakliga uppgifter som inte fullt riktiga, ty vad jag anförde var citat ur statskontorets yttrande, ur Svenska handelsbankens yttrande och ur finansministerns eget uttalande. Det var således på vad som meddelas i propositionen som jag grundade mitt uttalande.

Herr statsrådet anförde för att belysa läget, att antalet anställda under år 1935 — och det var tydligen den senaste siffra han haft att tillgå — var 1,472 emot 2,000 tidigare. Ja, men det var år 1935. Jag har redan tidigare anfört, att läget undan för undan förbättrats och att den export av järnmalm, som där försiggår, nu måste betecknas såsom gynnsam. Herr statsrådet anmärkte, att när jag anförde siffror ur tabellen från Malmberget och visade, att skulden inte låg över taxeringsvärdena utan att det var en behållning i bästa fall å den in-tecknade skulden på 341,000 kronor och en behållning över den totala samlade skuldsumman av 148,000 kronor, borde jag också ha omnämnt Kiruna. Men jag sade redan då att läget i Kiruna var något sämre. Det nuvarande taxeringsvärdet för de sökande, som kunna befara exekutiva åtgärder i Kiruna,

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.) är 536,100 kronor och, om jag drar ifrån lånet i hypoteksföreningen, vilket herr statsrådet särskilt uppehöll sig vid och som uppgick till 148,201 kronor, blir det en samlad behållning av 387,899 kronor. Den totala skulden ligger något högre.

Jag menar, att dessa siffror giva belägg för att här inte råda sådana extraordinära förhållanden, och utvecklingen pekar hän emot att vederbörande däruppe kunna klara sig själva. Jag har därför inte någon anledning att frånträda vad jag tidigare har uttalat. Det är sant, att det kan finnas tillfällen, då det kan vara skäl att ingripa för att hjälpa en särskild grupp medborgare, och det är allmänt bekant, att sådana stödåtgärder vidtagas på olika sätt och för olika ändamål, men här skulle det ske i ett visst bestämt samhälle, därför att man vid den tidpunkt, nämligen den 6 mars 1935, som jag utgår från och då framställningen ingavs, befarade att det i enlighet med utsända anmaningar skulle bli exekutiva auktioner och fastighetsbeståndet således skulle byta ägare. Det har sagts, att hypoteksföreningen på grund av sina stadgar måste fullfölja sådana anmaningar, men det står också i propositionen, att hypoteksföreningen under åren 1933 och 1934 har endast lagsökt i sammanlagt tre fall. Den omständigheten kan jag inte beteckna såsom något skäl för upplägandet av den ifrågasatta statliga lånefonden, när vederbörande kreditinrättningar själva säga, att de inte överväga exekutiva åtgärder.

Det är klart, att det kan finnas skäl för att ingripa, när särskilda omständigheter hava bringat en viss grupp av medborgare i ett nödläge. Sådana fall känna vi ju alla till. Men jag måste vidhålla, att det av handlingarna icke framgår att ett sådant förhållande här föreligger.

Herr statsrådet **Möller**: Jag tillåter mig yttra ett par ord i denna debatt med anledning av herr J. B. Johanssons senaste anförande.

De senast erhållna siffrorna beträffande arbetslösheten i de ifrågavarande samhällena innebära, att det i det ena samhället alltjämt är något över 600 arbetslösa så sent som i mars månad detta år och att det i det andra samhället är något över 500 arbetslösa vid samma tidpunkt. Dessa människor ha inte blivit särskilt hjälpta därigenom att konjunkturen för malmexporten har förbättrats. Jag vill bara påpeka, att man inte kan draga de slutsatser ur malmexportens förbättrade läge, som herr J. B. Johansson tycks vilja göra, eftersom det faktiskt alltjämt råder en omfattande arbetslöshet däruppe.

Jag måste ju säga att vad finansministern yttrade — jag hörde nämligen på vad han sade — inte innebar något annat än att han ansåg sig böra komplettera de upplysningar, som herr J. B. Johansson lämnade kammaren. Det tjänar väl ingenting till att, som herr J. B. Johansson gjorde, polemisera på det sättet att man fortsätter att åberopa handlingar utan att taga ringaste hänsyn till de nya fakta, som finansministern meddelade här, bland annat på grundval av en direkt skrivelse från stadshypotekskassan att den inte kan vänta längre än tills riksdagen fattat beslut i denna fråga men att den sedan måste handla, om inte åtgärder vidtagas. Vad statskontoret och möjligen någon annan myndighet beträffar, kan man inte säga att de besitta någon särskild sakkunskap beträffande arbetslöshetssituationen och de svårigheter, som en mycket långvarig dylik arbetslöshet kan ha medfört. Det ligger i sakens natur, att arbetslösheten varit betydligt större än den nu är i dessa kommuner, men den är fortfarande mycket betungande. Kommunerna tillhöra de kommuner här i landet, där man lugnt kan räkna med att åtminstone 12 procent av den manliga befolkningen över 16 år fortfarande är arbetslös. Det finns i hela landet endast ett litet antal sådana kommuner kvar, men dit höra både Kiruna och Malmberget. Det är klart att enbart sådana fakta borde kunna motivera ett extra stöd i detta fall. En långvarig arbetslöshetssituation medför ju svårig-

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
heter inte blott för de direkt arbetslösa utan också för en hel mängd andra människor i samma samhälle, och den argumentering, som herr J. B. Johansson anför, är alldeles för ensidig.

Jag förstår för all del, att man, när man anslutit sig till en ståndpunkt i utskottet, anser sig skyldig att med nåbbar och klor försvara denna ståndpunkt, men att som sagt i en replik bara upprepa vad man sagt första gången man hade ordet och fullständigt ignorera de upplysningar, som lämnats från finansministerns sida, tycker jag är rätt egendomligt i en fråga som denna.

Herr Asplund: Herr talman! Jag ber att få nämna att i den P. M., som finansministern hade i sin hand och som jag har en kopia utav här, är det angivet att för dagen stå oguldna annuiteter, förfallna den $\frac{15}{4}$ 1936 för 386 stycken stadshypotekslån, förfallna den $\frac{15}{10}$ 1935 för 253 stycken, förfallna den $\frac{15}{4}$ 1935 för 187 stycken, den $\frac{15}{10}$ 1934 för 101 stycken och den $\frac{15}{4}$ 1934 för 67 stycken stadshypotekslån. Nu ha hypotekslånen för de 67 jag sist nämnde varit förfallna i två år sedan den 15 april i år. Enligt statuterna är Kiruna, Gällivare och Malmbergets stadshypoteksförening skyldig att genom exekutiv åtgärd, om det behövs, omedelbart driva in dessa förfallna annuiteter. Frågar man då, varför det inte har varit så många exekutiva auktioner hittills, måste man svara, att det beror på, att stadshypotekskassan medgivit föreningen att dröja så lång tid som statuterna medgiva, innan den verkställde sådana. Men varför ha då inte de banker, t. ex. Svenska handelsbanken, som givit sekundärkredit på efterföljande inteckningar, gått bröstganges tillväga? Jo, därför att det visat sig, när man sålde tre fastigheter exekutivt, att stadshypoteksföreningen fick lov att ropa in en av dessa tre fastigheter, och att handelsbanken icke fick något alls för sitt sekundärlån. De andra fastighetsägarna, de som stodo kvar i föreningen, skulle bliva tvungna att lägga sig till med en hel del exekutivt sålda fastigheter ehuru deras egna till stor del stå med outhyrda lägenheter. Det är alldeles givet, att om riksdagen nu avslår denna kungl. proposition, blir det omedelbart exekutiva åtgärder för 67 stycken fastighetsägare i malmfälten. Till hösten, således i oktober, måste det bli exekutiva åtgärder beträffande 101 stycken och sedan för 187 stycken nästa vår, således i april år 1937. Den 15 oktober 1937 måste exekutiva åtgärder vidtagas beträffande 253 stycken, d. v. s. med undantag för de fall, som lyckas i sista stund klara sig.

Jag förstår inte, hur man flera gånger under debatten kan säga, att det här inte är någon fara på färde, och samtidigt, att 150,000 kronor inte räcka någon vart att hjälpa just dem, som stå i begrepp att förlora sina fastigheter, fastän de borde kunna behålla dem, om de få denna hjälp. Det går inte ihop med dessa två påståenden.

Det må vara statskontoret aldrig så mycket, som har gjort ett visst uttalande. Det har inte haft reda på förhållandena, ty det kunde inte ha sagt på samma sätt, om det hade haft dessa siffror framför sig. Såväl jag som biskop Bergqvist ha haft kännedom om dessa förhållanden under flera år, och vi ha många gånger talat med stadshypotekskassans styrelse här i Stockholm och försökt få uppskov, tills frågan om statens lån blev avgjord här i riksdagen. Man kan därför inte nu komma och säga, att det inte är någon fara, därför att man har fått uppskov så länge som sådant lagligen kan lämnas. Avslår man nu propositionen, komma ofördröjligen exekutiva försäljningar att företagas och fortgå i allt större utsträckning inom malmfältsområdena.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag glömde i mitt sista anförande nämna, att riksdagen tidigare, i de gamla tiderna, beviljat understöd för att slå vakt

Ang. låneunderstöd åt fastighetsägare i Kiruna och Malmberget. (Forts.)
om de egnahemmen just uppe i de nu ifrågavarande samhällena utan någon statens juridiska skyldighet. Jag har själv två gånger motionerat därom och såsom jag vill minnas vunnit riksdagens stöd åtminstone för en av dem.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 98, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 11 mars 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 209, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionens bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, dels, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar, dels ock anhållit om riksdagens yttrande beträffande ett å den internationella arbetsorganisationens konferens år 1934 antaget förslag till konvention angående ersättning för yrkessjukdomar.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehafat en i anledning av densamma inom första kammaren av herr *Hagman* väckt motion, nr 341, däri hemställts, att riksdagen i den uti propositionen föreslagna lagens 1 §, som innehöller en förteckning över de ämnen, som kunde medföra yrkessjukdomar, måtte intaga även ämnet terpentin.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att det i förevarande proposition framlagda förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar icke kunnat i oförändrat skick

*Ang.
ändringar i
lagen om försäkring för
vissa yrkessjukdomar
m. m.*

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.
(Forts.)

antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag i ämnet;

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte meddela, att riksdagen för sin del icke haft något att erinra mot föredragande departementschefens till statsrådsprotokollet gjorda uttalande beträffande det å den internationella arbetsorganisationens konferens år 1934 antagna förslaget till konvention angående ersättning för yrkessjukdomar.

Utskottets lagförslag skilde sig från det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget allenast därutinnan, att till övergångsbestämmelserna fogats ett tillägg av följande lydelse:

I fråga om yrkessjukdom, som framkallats genom inverkan av stendamm, skall 3 § i nu gällande lag fortfarande äga tillämpning, därest den i samma paragraf omförmälda tiden av ett år redan utlöpt den 1 januari 1937.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Linder, Hagman, Olof Carlsson, Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken och *Molander* ansett, att Kungl. Maj:ts lagförslag bort utan det av utskottets majoritet föreslagna tillägget till övergångsbestämmelserna tillstyrkas.

Herr Carlsson, Olof: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av denna fråga i utskottet, har jag en del erinringar att göra, dels principiella och dels i fråga om övergångsbestämmelserna. Genom den nu föreslagna utökningen av förteckningen över giftiga eller hälsofarliga ämnen, som kunna medföra yrkessjukdomar, får denna lag en ytterst välbehörlig utvidgning, som tacksamt bör noteras. Emellertid vill jag i samband härmed göra en principiell erinran om svårigheterna att på sätt denna lagstiftning är lagd få densamma anpassbar och rörlig så att den vid varje tid fyller de krav, som den är avsedd att fylla. Den tekniska och industriella utvecklingen fortlöper oupphörligen under skiftande nya produktionsformer och med nya ämnen och former. Det vill gärna bli så, herr talman, att lagstiftningen kommer en smula i efterhand utan att täcka nuets behov.

I fråga om de nu föreslagna nya ämnenas upptagande i förteckningen har jag inte någon avvikande mening mot utskottets, ehuru det kan vara möjligt, att ytterligare en del nya ämnen hade bort medtagas, som nu inte finnas där. Men det var ur principiell synpunkt, som jag, herr talman, ville erinra om att det är mycket svårt att få en fullständig anpassning i fråga om lagens tillämpning. Det kan enligt min uppfattning ifrågasättas, om inte Kungl. Maj:t borde ha befogenhet att på administrativ väg upptaga nytillkomna ämnen. Kungl. Maj:t har ju befogenhet i fråga om angivandet av sjukdomsformer och i fråga om verksamheten. Jag tror, herr talman, att man inte kan få denna fråga fullkomligt ordnad, förrän vi i detta land få en fullständig sjukförsäkring, alltså en obligatorisk sjukförsäkring, då hela frågan kan ordnas. I varje fall är detta sagt mera i förbigående, ty den frågan är naturligtvis inte aktuell nu, utan det var om övergångsbestämmelserna, som jag närmast ville anföra något.

I fråga om övergångsbestämmelserna vid lagens ikraftträdande har utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna följa Kungl. Maj:ts förslag om viss retroaktivitet, d. v. s. att den i 3 § utsträckta tiden skulle komma de arbetare till godo, som varit sysselsatta i ett med risk för silikos förbundet arbete efter den 1 januari 1931 — och som således omfattas av försäkringen — men sedermera upphört med detta farliga arbete före den 1 januari 1936. Lagen är nämligen avsedd att träda i kraft den 1 januari 1937.

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.

(Forts.)

Man har i utskottsutlåtandet åberopat, att det principiellt sett skulle innebära ett avsteg från en vedertagen praxis om lagars tillbakaverkande kraft att sålunda med retroaktiv verkan frånträda en i lag given reglering. Även om detta kan i princip sägas vara riktigt, så kan i fråga om stendammslungan omständigheter åberopas, som göra att hänsyn och billighetsskäl tala för att den av Kungl. Maj:t föreslagna retroaktiva tillämpningen borde följas. Yrkessjukdomen stendammslunga upptogs i lag om försäkring för vissa yrkessjukdomar genom en kungörelse den 7 november 1930, och denna trädde i kraft den 1 januari 1931. Man kände då, herr talman, inte till så mycket om denna sjukdom. Studiet och undersökningarna under senare år hava gjort, att sili-kosen blivit diagnostiserad. Framstående specialister på området, exempelvis professor Jacobæus, framhålla, att sjukdomen i fråga kan fortskrida lång tid efter det skadliga arbetets avslutande med invaliditetssymptom. Och sakkunniga anse, att en tioårsperiod är väl motiverad. Om man vid tidpunkten för lagstiftningen i fråga hade haft tillgång till de erfarenheter och undersökningsmaterial, som man nu har, torde med all säkerhet den av Kungl. Maj:t nu föreslagna tidsbestämningen hava godtagits. Många av dem, som nu enligt utskottets förslag komma utom försäkringen, hade då haft försäkringens stöd och skydd. Det är alltså övergångstiden, som jag nu syftar på. Den ekonomiska prestation, som skulle bli en följd av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, kan ju inte bli avskräckande vare sig för företagarna eller för försäkringsbolagen. I samband härmed kan erinras om att det inte så sällan inträffar, att en arbetsgivare får med sina försäkringsavgifter bekosta ersättning för åkommor av olika slag, vilka kanske grundlagts åtskilliga år tillbaka i tjänst hos en annan arbetsgivare, som då hade försäkring i en helt annan anstalt än den, som sedermera får gälda ersättningen.

På de skäl, som jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, av herr Linder med flera avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Hansson, Sigfrid*, och herr *Berg, Robert*.

Herr Westman: Herr talman! Enligt gällande lag är det ju så, att en arbetare, som har blivit skadad i sina lungor genom inverkan av stendamm, kan få ersättning, därest ett år har förflutit mellan den tid, då han var sysselsatt med det farliga arbetet, och den, då sjukdomen framträdde. Nu har Kungl. Maj:t föreslagit, att denna tid skulle utsträckas till tio år. Däremot har utskottet inte haft någonting att invända, ty det förhåller sig så, som den föregående ärade talaren anförde, att den medicinska fackvetenskapen kommit underfund med att den skadliga inverkan av stendamm kan verka mycket långsamt, så att sjukdomen utbryter först lång tid efter det att det hälsofarliga arbetet har upphört.

Om den saken är sålunda nu inte någon tvist alls. Vad som har föranlett olika meningar inom utskottet är det förslag, som innehålles i propositionen, att man skulle ge denna utsträckning av tiden från ett till tio år retroaktiv verkan. Utskottet har sagt, att det ur teoretisk synpunkt är betänkligt. Det finns personer, för vilka den ettåriga fristen har gått ut och som sålunda fått sin rätt avskuren. Då är det ur teoretisk synpunkt litet betänkligt att återuppliva denna deras rätt. Det gör man inte gärna. Men härtill kommer nu en försäkringsteknisk synpunkt. Vi kunna tänka oss, att ett bolag t. ex. för 1934 uppburit försäkringspremier, som äro beräknade med hänsyn till att en viss grupp av personer kan bli utsatt för skadlig inverkan av stendamm.

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.
(Forts.)

Den gruppen har varit begränsad genom att det bara får ha förflutit ett år från det arbetet upphörde till sjukdomens utbrott. Om man nu utvidgar den tidsperioden till tio år, är det klart, att då blir för år 1934 ett större antal personer berättigade att åtnjuta ersättning av bolagen, än vad förut var fallet. Bolagen komma därigenom tydligen i en svår situation, ty de ha inte beräknat sina försäkringspremier för detta vidgade klientel. För riksförsäkringsanstalten betyder kanske inte den ökade utgift, som härigenom framkallas, så mycket, utan där kan man nog övervinna denna svårighet. Betänkligheterna inom utskottet ligga på den punkten, att vi här helt plötsligt orsaka en utgift för enskilda försäkringsbolag, som de inte kunnat förutse och möta, när de bestämt sina tariffer för den gångna tiden.

Vill man retroaktivt hjälpa dessa människor, som den föregående ärade talaren så varmt har talat för, hos vilka man kan konstatera stendammslunga först sedan fem eller sex år hava förflutit, sedan de slutade sitt arbete, så skulle man vilja säga, att då vore det kanske skäligt, att staten åtog sig att ersätta försäkringsbolagen den oförutsedda utgift, som härigenom skulle orsakas dem.

Om statsrådet skulle vilja slå in på den vägen, skulle det från min sida — det vågar jag försäkra — inte möta något motstånd. Men såsom saken nu ligger till, nödgas jag av de skäl, som jag här anfört, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Möller**: För min del skall jag inte yttra mig så särskilt länge i detta ärende. Det är ju en jämförelsevis liten tvistefråga, ehuru den inte är liten för de människor, som det eventuellt skulle komma att gälla. Men själva storleksordningen av frågan allmänt sett är ju inte särskilt betydande.

Skillnaden mellan den ståndpunkt, som andra lagutskottets majoritet har ställt sig på, och den, som Kungl. Maj:t intagit, är den, att om det gäller stendamm, så skall en person kunna bli berättigad till ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, även om hans sjukdomsfall har inträffat mellan den 1 januari 1931 och den 1 januari 1936, det vill säga under fem tidigare år. Både utskottet och de sakkunniga myndigheterna ha varit ense om att man skall vara berättigad till ersättning inom loppet av en tioårsperiod. Man har alltså i det avseendet gått på samma tidsbestämningar som då det gäller röntgen- och radiumskador. Men frågan, huruvida man skall låta den lag, som nu stiftas, gälla för alla dem, som blevo försäkrade år 1931, även om de ha slutat i det farliga arbetet, är egentligen vad tvisten gäller.

Jag vill först besvara den fråga, som ställdes till mig beträffande möjligheterna för försäkringsbolagen att få ersättning för utgifter, som de kunna komma att förorsakas härav. Jag kan då endast säga, att jag inte är beredd att svara vare sig ja eller nej, därför att jag uppriktigt sagt knappast har haft tid att ägna ärendet en så ingående prövning, att jag är färdig med mitt eget omdöme på den punkten; det kan inte hjälpas att den frågan måste för dagen vara obesvarad — och vad mig beträffar inte bara för dagen utan för de närmaste veckorna åtminstone.

Det finns emellertid en särskild omständighet, som gjort, att jag har tyckt, att det var mycket svårt att avstå från den retroaktivitet som föreslås, inte på tio år — man kunde kanske på den punkten missuppfatta saken — utan på fem år, det vill säga den tid, då stendammslunga överhuvud har betraktats som en yrkessjukdom, ehuru lagen bara haft ettårig tillbakaverkande kraft och risken följaktligen var ganska ringa, att vederbörande skulle hava slutat i det farliga arbetet, då sjukdomen först senare upptäckts. Jag vill bara, att

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.

(Forts.)

kammaren skall veta, att under år 1934 skedde det i ett bolag, som bedriver en verksamhet med stor risk för uppkomsten av stendammslunga, undersökningar bland ett mycket stort antal av vederbörande arbetare. Man vet, att det konstaterades stendammslunga hos det alldeles övervägande antalet av de undersökta. Själva ha arbetarna icke personligen fått ett direkt besked, och detta av psykologiska skäl. Jag klandrar inte alls detta, utan jag tror, att det är alldeles riktigt, att man inte gjorde det. Men nu är risken den, att vederbörande bolag måhända under år 1935 har flyttat dessa under år 1934 undersökta arbetare till ett annat arbete, och att de alltså icke längre i egentlig mening befinna sig i yrkessjukdomsalstrande arbete. Bolaget har ju andra möjligheter. Man kan placera dem i utearbete, och arbetarna behöva inte gå in i själva fabriken, där denna sjukdomsrisk är stor, utan de kunna gå i ett annat arbete. Man vet, att de ha stendammslunga. De blevo före den 1 januari 1936 flyttade i annat arbete och bli med den övergångsbestämmelse, som andra lagutskottet föreslagit, icke berättigade till ersättning enligt lagen om försäkring för visa yrkessjukdomar. Det var kanske mer sådana hänsyn än professor Jacobæus' uttalanden som gjorde, att jag ansåg mig nästan så gott som förpliktad att införa en övergångsbestämmelse av denna karaktär, då jag gick att föreslå riksdagen en ändring i lagen. Jag tycker, att det vore ett mycket beklagligt resultat, om konsekvensen skulle bli den, som jag här har nämnt, och jag anser, att man borde taga hänsyn till ett sådant faktum.

Det förhåller ju sig på det sättet, att vår kunskap om yrkessjukdomarna och deras natur är från år växer. Vi visste mycket litet om dem, när den första lag, som rörde yrkessjukdomarna, antogs i Sverige. Så infördes efter den internationella konventionen en hel rad av olika ämnen, som alstrade yrkessjukdomar. Man kunde gott säga, att vid antagandet av den första lagen fanns det egentligen ingen känd svensk yrkessjukdom i vårt land, utan det var uppriktigt sagt en principlag, men vad dess praktiska betydelse beträffar var den egentligen bara en papperslag. Efter väckt motion i riksdagen nästa år infördes stendammslunga. Det var konstaterat, att den kunde vara en yrkessjukdom, men det är först sedan den införts i lagen, som den underkastats ett mycket noggrant studium. Jag kommer mycket väl ihåg, att den gången det beslöts i riksdagen första gången, att den skulle införas såsom en yrkessjukdom, trodde man, att det bara var stenhuggare som voro utsatta för en sådan risk. Man tänkte då inte på andra arbetare, inte ens på porslinsarbetare. Nu vet man emellertid, att risken för uppkomsten av denna sjukdom är ganska stor i olika verksamheter och att den alltså är en jämförelsevis utbredd yrkessjukdom i vårt land. Jag säger jämförelsevis, ty det gäller ju i alla fall inte alltför stora industrier med mycket stort antal arbetare. Detsamma är förhållandet med en rad andra yrkessjukdomar, och jag tror, att man först sedan bestämmelse utfärdats, att läkarna skola vara skyldiga att till medicinalstyrelsen rapportera de fall, där de ha anledning att misstänka, att yrkessjukdom föreligger — på vilket område det vara må och alldeles oavsett om den faller under lagen eller ej — kan vänta sig att få ett verkligt material för bedömandet av yrkessjukdomarna och deras betydelse i vårt land.

Jag nämner detta, men jag vill särskilt understryka, att det för mig känns, som om man gjorde orätt mot de personer, som jag talat om och som trott sig vara sjukförsäkrade enligt den gamla lagen, om de ej skulle kunna erhålla ersättning. Det har förekommit undersökningar, som hemlighållas, och när man då förbättrar lagen — det är en mycket stor förbättring med denna utsträckning till tio år för dem, som hädanefter komma att falla under lagen — riskera dessa människor, churu det vetenskapligt har konstaterats, att de två eller ett

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.
(Forts.)

och ett halvt år, innan riksdagen fattade sitt beslut, hade stendammslunga, så rikska de, om de förflyttats till en annan ort, att ställas utanför ersättningsrätten.

Jag tycker inte, att den fråga, som herr Westman pekade på, huruvida staten skall ersätta försäkringsbolagen eller ej, bör vara avgörande på en sådan här punkt. Jag vill nämna, att den tanke, som ligger i förslaget, ju närmast framlagts av försäkringsrådet, en myndighet som på detta område åtminstone har en viss erfarenhet. (Detta yttrande ett misstag. Förväxling av tidsutsträckningen och retroaktiviteten. Tal. anm. vid justeringen.) Även om jag fuller väl förstår betänkligheterna mot en sådan retroaktivitet, som det faktiskt är fråga om, så undrar jag ändå, om man inte i ett sådant här undantagsfall skulle våga sig på ett sådant beslut.

Herr Lindhagen: Jag har inte deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, men den tvistefråga, som uppkommit mellan majoriteten och minoriteten i utskottet, intresserar mig i högsta grad. Det är ju den ständigt återkommande frågan, om man kan stifta en lag med retroaktiv verkan eller inte.

När det gäller en social lag, som det här är fråga om och man därför är hänvisad till det sociala lagutskottet, så är det ju meningen, att man skall avhjälpa de bestående missförhållandena för svagare ställda personer. Det bör vara en mänsklighetsuppgift att kunna hjälpa dem.

Nu har lagrådet, som är en juridisk institution för att iakttaga formerna, funnit, att lagen har en retroaktiv verkan, och sådant strider mot vanlig praxis, säger rådet. Men det står inte i någon lag, att man inte får stifta lagar med retroaktiv verkan, vilket särskilt är påkallat inom den sociala lagstiftningen. Ungefär samtidigt har andra lagutskottet behandlat en lag, där det enhälligt av riksdagen beslöts en ytterst effektiv retroaktiv verkan, nämligen den så kallade bulvanlagen. Den blev en överraskning för alla bulvaner, som trodde att de sutto i säkerhet men så plötsligt fingo en retroaktiv lagstiftning över sig. Andra lagutskottet var visserligen inte med om detta, utan det var första lagutskottet, tror jag, som ibland synes vara mer socialt inriktat än det andra, beroende kanske på att det är mera jurister i första lagutskottet, som äro vana att syssla med rätt och rättvisa. Men i alla fall, den lagen smälte första lagutskottet på sin tid, och då tycker jag verkligen, att denna förevarande kvasi-retroaktiva lag möjligtvis också skulle kunna finna nåd ur medkänslans, ur den sociala lagutskottsmedkänslans synpunkt.

Jag anser således, att här föreligga tillräckliga, ja befallande skäl att bifalla den kungl. propositionen. Den enda invändning av betydelse, som då står kvar, är den, att bolagen antagligen inte ha vid sina premiers bestämmande tillräckligt iakttagit den ökade tungan för bolagen. Och då, herr talman, möter här en större fråga, och det är denna: i vad mån äro de enskilda försäkringsbolagens premier lagda så, att de uppskörta allmänheten eller icke?

En sådan utredning har påkallats även i annat sammanhang. Utskottet tycker nu, att det är synd om bolagen, därför att de kanske inte ha hunnit beräkna sina tariffer. Ett sådant litet snöbollsargument borde få rulla upp en lavin för en undersökning huru det förhåller sig i nämnda punkt med försäkringsbolagen, som väl äro till nytta för allmänheten i stort sett men nog också, säges det, söka rundlig högre utdelning på det kapital, som nedlägges hos dem, än som numera bestås i de allmänna penninginrättningarna.

Jag yrkar sålunda, herr talman, ur flera synpunkter, bifall till reservanternas förslag.

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.

(Forts.)

Herr Larsson, Sam: Herr statsrådet började med att säga, att detta var en liten tvistefråga.

Jag skulle tro, att det måhända vore riktigt att i sammanhang med denna propositions behandling erinra därom, att vad som nu skulle genomföras är en mycket betydande utvidgning av den försäkring för yrkessjukdomar, som vi haft här i Sverige under de senaste fem åren. Det är en utvidgning, som är så stor, att den säkerligen kommer att mångdubbla det antal fall, för vilka ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar hädanefter kommer att utgå. Om denna stora utvidgning råder det sålunda enstämmighet mellan Kungl. Maj:t och utskottets majoritet. På en enda punkt har det varit olika meningar, och det gäller den fråga, om vilken nu uteslutande har talats, nämligen huruvida lagen skulle få tillbakaverkande kraft på en särskild punkt beträffande dem, som ha erhållit yrkessjukdomen stendammslunga. Jag vill erinra om, att det väl alltid blir så, när en ny eller en ändrad lag träder i kraft, att vissa grupper, som beröras av en sådan lagstiftning, komma att i viss mån ställas utanför. Så var det för alla dem, för vilka denna sjukdom, för att taga det exemplet, hade yppats före den 1 januari 1931. Alla dessa ställdes utanför någon ersättning, och det ifrågasattes inte heller nu, att lagen skulle bli tillbakaverkande med avseende å dem, och det är säkert en mycket större grupp och en grupp, för vilken det är mycket, mycket mera ömmande än för dessa, varom här är fråga. Det är således, föreställer jag mig, ett förhållande, som alltid följer med lagstiftning, att den nya eller ändrade lagen kommer att gälla från en viss tidpunkt.

Om Kungl. Maj:ts förslag, såsom reservanterna yrkat, skulle antas oförändrat, skulle fallet bli det, att de personer, som på grund av nu gällande lag redan förlorat sin rätt, få den återupplivad. Herr statsrådet antydde, att denna bestämmelse hade tillkommit efter förslag av försäkringsrådet. Det är ett misstag, om med yttrandet avsågs, att försäkringsrådet hade velat ge lagen tillbakaverkande kraft, ty det har försäkringsrådet icke gjort. Tvärtom har försäkringsrådet på den punkten tillstyrkt det förslag, som de ämbetsverk, vilka utarbetat lagförslaget, hade förordat. De ifrågavarande ämbetsverken voro som bekant socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten och medicinalstyrelsen. Dessa hade framlagt lagförslaget, som på denna punkt tillstyrkts även av försäkringsrådet. Jag skulle tro, att inte ens min ärade vän herr Olof Carlsson, som deltog i försäkringsrådets beslut, vid den tidpunkten hade upptäckt, att det fanns anledning till någon reservation mot vad som föreslogs av ämbetsverken i detta avseende — det framgår åtminstone icke av handlingarna.

Det är klart, att det kan finnas enskilda fall, där det kan synas obarnhärtigt och hårt, att vederbörande icke blir delaktig av en ny lags verkningar. Jag känner icke till det företag, som statsrådet särskilt hännyftade på; det är nämligen icke försäkrat i riksförsäkringsanstalten. Jag vågar däremot säga, att det mycket stora antal företag med silikossjuka arbetare, som ha tagit försäkring vid riksförsäkringsanstalten, torde ha ytterst få arbetare, som skulle beröras av en sådan bestämmelse som den det här är fråga om, efter vad man kan se av de undersökningar, som vi ha kunnat verkställa. Jag tror knappast, att det överhuvud taget är sannolikt, att det ens vid de ömsesidiga bolagen finnes något större antal arbetare, som skulle beröras av den bestämmelsen.

Med hänsyn till den principiella betydelse, som denna sak utan tvivel har, och med åberopande av det mycket bestämda uttalande på denna punkt, som gjorts av alla sakkunniga myndigheter — de tre ämbetsverken, försäkringsrådet och det enhälliga lagrådet, som särskilt starkt har understrukit betänk-

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.
(Forts.)

ligheterna mot Kungl. Maj:ts ståndpunkt i detta avseende — ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Undén**: Jag skulle bara vilja understryka, att då man här talar om principen, att man icke skall ge en lag tillbakaverkande kraft, så missbrukar man i viss mån en princip, som i allmänhet är fullt tillämplig men från vilken här göres ett mycket obetydligt avsteg.

Först och främst må det anmärkas, såsom redan anförts i propositionen, att redan den gällande lagen om yrkessjukdomar är retroaktiv på det sättet, att en yrkessjukdom, som grundlagts före lagens ikraftträdande, fastän den icke upptäckts dessförinnan, faller under den gällande yrkessjukdomslagen. Principen att en lag icke bör ha retroaktiv verkan kan tillämpas på så många olika sätt, att man alltså icke kan anförä den som ett rent schematiskt argument. Man måste i många fall göra avvikelser från den principen, och man får då se till, huruvida dessa avvikelser i de praktiska fallen medföra några sådana olägenheter, att de verkligen böra bestämma ståndpunktstagandet. Man får alltså icke använda principen såsom ett avgörande argument i och för sig.

Här är ju icke fråga om att lagen skall bli retroaktiv i någon större omfattning. Vad gäller det här? Jo, det gäller, att de personer, som flyttats ifrån det farliga arbetet före den 1 januari 1936, skulle förlora sin rätt till ersättning, om utskottets förslag antages. Varför ha de icke gjort sin rätt gällande förut? De omfattades ju av den förra försäkringen. De hade den sjukdom, som försäkringen avsåg och som försäkringsbolaget borde i sin statistik ha räknat med. Det är icke fråga om några nya sjukdomsfall eller någon sjukdom, som lagen icke förut tog hänsyn till. Försäkringsbolagen ha väl gjort upp sin statistik på grundval av vissa beräkningar angående sjukdomens frekvens. Det är möjligt, att bolagen då räknat med att den icke var så frekvent, som man numera med noggrannare undersökningar kan konstatera, men den risken måste försäkringsbolagen alltid vara utsatta för. Även om det icke alls är fråga om någon ny lagstiftning, kan det visa sig, att deras statistik givit vid handen en mindre frekvens av sjukdomen än som i verkligheten förelegat. Jag menar således, att man i det avseendet icke kan fästa allt för stor vikt vid att ett försäkringsbolag skulle kunna drabbas av några ökade utgifter av denna anledning.

Här är som sagt bara fråga om att förhindra att personer skulle ställas utanför lagens tillämpning, därför att de flyttats från det farliga arbetet mer än ett år före den tidpunkt, då sjukdomen yppats, d. v. s. i det föreliggande fallet att de flyttats ifrån arbetet före den 1 januari 1936, om den nya lagen träder i kraft den 1 januari 1937. Varför ha de då icke gjort sin rätt till försäkringen gällande tidigare? Jo, därför att de själva icke kände till sin sjukdom. Det är bara den rättelsen man här vill göra, att man låter dem få del av försäkringen, trots att de flyttats ifrån det farliga arbetet före den 1 januari 1936. Denna mycket begränsade retroaktivitet tycker jag icke bör föranleda några praktiska betänkligheter med hänsyn till försäkringsbolagens utgifter och icke heller några principiella betänkligheter med hänsyn till den allmänna, i regel mycket riktiga principen, att lagar icke böra äga tillbakaverkande kraft.

Herr **Westman**: Herr talman! Jag ber att få erinra därom, att jag för min del icke gav vitsord åt den principen, att man i och för sig icke skall giva lagar tillbakaverkande kraft, utan jag fogade som ett skäl för att man i detta fall skulle tillämpa den grundsatsen den omständigheten, att man enligt Kungl.

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.

(Forts.)

Maj:ts förslag ålägger försäkringsbolagen att betala för en risk, som är nyttillkommen och som de icke tagit med i beräkningen, när de uppgjorde sina tariffer. Jag kan tala om för herr statsrådet, att försäkringsbolagen komma att omarbete sina tariffer med hänsyn till den ökade risk, som den nya lagen i framtiden kommer att medföra för dem. De anse således, att risken är ökad. Det är med hänsyn till denna ökade risk, som vi ha funnit, att det är försäkringstekniskt orimligt att gå den väg, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag har i stället anvisat den utvägen, att om nu personer bli ställda utanför, som kunna visa upp, att de lida av stendammslunga, skulle Kungl. Maj:t kunna vidtaga särskilda åtgärder för att se till, att staten kan betala bolagen de premier, som kunna vara erforderliga för att bolagen skola upptaga även dessa personer i sin försäkringsverksamhet.

Jag ber att få erinra att de invändningar, som vi ha gjort i utskottet, tidigare äro framförda, såsom för övrigt herr Sam Larsson redan betonat, av ett enhälligt lagråd. Jag ber också att få framhålla, att icke heller lagrådet har ställt sig på den behårda ståndpunkten, att man aldrig skall giva en lag återverkande kraft, utan lagrådet har sagt, att man bör undvika att göra det och att betänkelig blir en lagstiftningsåtgärd, som ger en bestämmelse återverkande kraft, i detta fall särskilt, »däriigenom att av den ena parten i rättsförhållandet utkräves en ekonomisk prestation från vilken han enligt gällande lag var uttryckligen befriad».

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! Man kan väl knappast säga, att försäkringsbolagen voro uttryckligen befriade från denna risk, nämligen den att de på detta sätt sjuka skulle få göra anspråk på försäkringssumman, utan herr Westmans resonemang bygger därpå, att försäkringsbolagen skulle i sin statistik ha räknat med att en hel del av dessa fall icke skulle bli upptäckta förr än mer än ett år efter det att vederbörande lämnat det farliga arbetet. Nyheten för försäkringsbolagen ligger alltså däri, att flera av de försäkringsfall, för vilka de svara, skulle bli upptäckta än de tänkt sig.

Herr **Larsson, Sam**: Jag vill bara göra en liten reflexion med anledning av vad statsrådet Undén anförde, den nämligen att det inte är alldeles säkert, hur man skall tolka lagens uttryck, när det gäller att bestämma den tidpunkt, då sjukdomen yppats. I alla händelser vill jag säga, att inom riks-försäkringsanstalten tillämpas bestämmelsen icke på det viset, att man skulle anse en sjukdom yppad, om icke vederbörande hade haft kännedom om att han led av en sådan sjukdom. Beträffande dem, som äro försäkrade inom denna statsanstalt, skulle det alltså inte haft någon betydelse i fråga om förlusten av deras rätt, om förhållandet under år 1935 varit det, som statsrådet antydde. Men jag medger, att det rått delade meningar om hur det uttrycket skulle tolkas. Jag skulle tro, att den tolkning, som jag antytt, har åtminstone lika goda skäl för sig som den andra.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i det nu före- dragna utlåtandet gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de i fråga om punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det av Kungl. Maj:t i ämnet framlagda lagförslaget oförändrat; och förklarade herr förste

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar m. m.
(Forts.)

vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Olof*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det av Kungl. Maj:t i ämnet framlagda lagförslaget oförändrat.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr förste vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 36.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten B hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete, dels ock väckt motion angående ändring av sistnämnda lag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 258, angående överenskommelse med statens järnvägars änke- och pupillkassa om övertagande av kassans rörelse, m. m.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, angående åtgärder till åstadkommande av utsträckt användning av vatten- och sanitetsledningar på landsbygden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om obligatorisk trafikundervisning i skolorna.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion, II: 31, om införande av lämplig trafikundervisning i skolorna.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 31, hade

Om obligatorisk trafikundervisning i skolorna. (Forts.)

nämnda kammare för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av föreskrifter rörande obligatorisk trafikundervisning i samtliga under skolöverstyrelsens inseeende stående läroanstalter.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Lindhagen: Det nu föreliggande utskottsbetänkandet är en glädjande företeelse i ett viktigt konstitutionellt avseende. Det har nämligen visat sig under utredningen av frågan, att just en sådan här undervisning, som motionären avser, är planlagd på olika ställen, och därför har enligt nuvarande praxis andra kammarens tillfälliga utskott också avstyrkt, att någon åtgärd skulle vidtagas i anledning av motionen. Frågan var ju »redan under utredning», såsom nu för tiden i riksdagen plägar anföras för avslag å motioner.

Men majoriteten i andra kammaren röstade i alla fall för motionen, trots att frågan låg under utredning. Sedan har ärendet skickats till första kammaren, vars utskott nu tillstyrker en skrivelse trots den mångsidiga utredningen, som pågår.

Här ha vi således för första gången under senare år fått ett exempel på vad som var praxis under min ungdomstid i riksdagen, nämligen att riksdagen ansåg, att när en fråga låg under utredning, bör också riksdagens opinion göra sig hörd, innan det blir för sent. Och det har nu inträffat här, herr talman.

Då man gör ett sådant undantag, har det emellertid sina särskilda orsaker. Det är det intresse, som medlemmar av kamrarna, vilka ha egen bil, ha att kunna få hålla farten uppe. Nu skall det, trots alla de pågående utredningarna, som vi annars ha en sådan vördnad för, även inpräntas, att riksdagen håller före, att här skall det bli en grundlig undervisning i skolorna, så att ungdomen lär sig förstå, att bilen är allfarsvägarnas herre, och lär sig respektera detta envälde på allfarsvägarna, som införts med motorismen. Det är också nödvändigt att man gör det, ty lagarna respektera dessa maskiner ogärna.

Här finnas exempelvis i huvudstaden föreskrifter om vissa hastigheter, som icke få överskridas. Det kommer aldrig i fråga, att de efterlevas annat än i undantagsfall, då en person, som själv sitter som passagerare, livrädd säger åt den gentlemannachaufför, som bjudit honom på bil: »Kör litet saktare, det är lugnare då!» Det brukar jag säga. Droskchaufförerna äro ju de, som mest rätta sig efter lagarna, men det göra inte gärna gentlemannachaufförerna.

I anledning av denna allmänna tendens att icke ta hänsyn till andra vägfärande, som vederbör, utan att betrakta dem såsom mera ovidkommande trafikanter, vilka äro »i vägen för trafiken», som det kallas — och med trafiken menas endast biltrafiken — skulle jag vilja uttala den önskan, att det också ordnades med någon undervisning för alla, som få körkort, i social etik på detta område. Det förekommer inte. Undervisningen gäller mekanismen och författningarnas formella ordalydelse men inte medkänslan med de människor, som enligt statistiken fortfarande mista livet eller få skador genom biltrafiken och som till och med icke få någon ersättning i det senare fallet just på grund av lagarnas ofullkomlighet och försäkringsbolagens brist på frikostighet, dessa bolag om vilka vi nyss talade.

Därför vill jag såsom en ropandes röst i öknen förorda, att även de, som fått befogenhet att handha ett instrument, vilket anses ha rätt att gå ut över liv, lemmar och egendom, vilket icke är tillåtet på något annat område, skola

Om obligatorisk trafikundervisning i skolorna. (Forts.)

få en motsvarande undervisning i aktsamhet gentemot skolungdomen och andra fotgängare, så att de icke tänka bara på sig själva. Det kanske inte sker i min livstid, men det kommer i alla fall, herr talman, att ske. Och därför har jag tillåtit mig göra denna förutskickade erinran om vad som i detta avseende underlåtes.

Det är karakteristiskt också vad som förekom häromdagen i andra lagutskottet, där sådana frågor behandlas. För närvarande gäller en bestämmelse om en viss maximihastighet, som icke får överskridas i sammanträngda samhällen. Denna hastighet ha nu de mäktiga bilorganisationerna med kungl. automobilklubben i spetsen fått regeringen att höja något, fastän dock en viss begränsning skulle bibehållas. Andra lagutskottet, som skall vara socialt, har hittills med åtta röster mot sex förklarat, att här skall fri hastighet medgivas även i områden med sammanträngd bebyggelse liksom fallet är på de stora vidderna.

Så utvecklar sig saken, herr talman!

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående avlöningsanslag för medicinalstyrelsen; och

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bidrag till den lokala polisorganisationen å landsbygden m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckt motion angående pensionering av viss indelt personal;

nr 53, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt förra lärarinnan Nicolina Elisabet Engman;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 3 juni 1932 (nr 170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr förste vice talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarrens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sam-

manträde, som komme att hållas lördagen den 16 innevarande månad, företaga följande val, nämligen

dels av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning,

dels ock av valmän och suppleanter för utseende av ej mindre fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret än även suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr **Klefbeck** erhöll ordet och anförde: I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skola utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 258, 260 och 262—264.

Herr *Bagge* avlämnade nedannämnda av honom m. fl. undertecknade motioner:

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt med mera;

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av 3, 6 och 11 §§ lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister;

nr 431, angående utredning om lagfästande av förenings- och förhandlingsrätten för vissa kategorier av arbetstagare i allmän tjänst; samt

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

Motionerna blevo på begäran bordlagda.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa kostnader dels i anledning av jagaren Klas Ugglas grundstötning dels ock för inköp av drivmedel till flottan;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fångvården m. m. jämte i ärendet väckta motitioner; och

nr 103, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utredning om järnvägsanläggning i Pite älvdal;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för filthattar;

nr 33, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för paraply- och parasollspröt samt sammansatta paraplyställningar; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om upphävande av rätt till restitution av B-skatt jämte en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner angående en utvidgad livsmedelslagstiftning; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående bättre ordnande av landsbygdens postförhållanden i vad gäller lantbrevbäringen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.57 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
